

428
51
JUS

standardizacija

bilten jugoslovenskog zavoda za standardizaciju — beograd

11-12

standardizacija

bilten jugoslovenskog zavoda
za standardizaciju — beograd

11-12

novembar

decembar

1977.

strana

265 — 314

IZDAVAČ

Jugoslovenski zavod za standardizaciju,
Slobodana Penezića-Krcuna 35
Beograd
Telefon 643-557
P. F. 933

ODGOVORNI UREDNIK

Milan KRAJNOVIĆ, dipl. ecc.

REDAKCIONI ODBOR

Branislav TEŠIĆ, dr Života ŽIVKOVIĆ,
Nikola NIKOLIĆ, Đuka LISICA,
dr Milan SPASIĆ, Miroslav ISAKOVIĆ

UREDNIK

Natalija VUKOVIĆ

TEHNIČKI UREDNIK

Dragutin MILOŠEVIĆ

PRODAVNICA JUGOSLOVENSKOG ZAVODA ZA STANDARDIZACIJU

Slobodana Penezića Krcuna 35
Cena po jednom primerku din. 24. —
Godišnja pretplata din. 120 — Pretplatu slati
neposredno na adresu prodavnice Jugoslo-
venskog zavoda za standardizaciju, Beograd,
Ul. Slobodana Penezića Krcuna 35, pošt. fah br.
933 ili na evidentni račun 60805-845-614 Telefon:
641-965.

STANDARDOTEKA

Slobodana Penezića Krcuna 35

ŠTAMPA:

»Novi put«, Svetozarevo
Đure Đakovića 74

Aktom Republičkog sekretarijata za kulturu
SRS br. 413—81/74—02 od 4. II 1974. godine
ovo izdanje je oslobođeno poreza na promet
proizvoda

S a d r Ź a j

»Obaveza kontrole kvaliteta proizvoda prema Zakonu o standardizaciji« — referat saopšten na savetovanjima o novom Zakonu o standardizaciji (Zoran MILIVOJEVIĆ, dipl. ing.)	267
»Kvalitet poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i neki problemi u sprovođenju propisa iz ove oblasti« (Dr. Milenko POTPARIĆ)	278
»Opšta razmatranja o koordinaciji terminološke aktivnosti u Jugoslaviji« (Miroslav ISAKOVIĆ, dipl. pravnik)	283
»Standardizacija tiskanega vezja« (Jože CIMPERMAN, dipl. ing.)	285
»Kvalitet proizvoda kao jedan od kriterijuma u samoupravnom dogovaranju proizvođača — prometa i organizovanih potrošača« (Luka MIRKOVIĆ, dipl. ing.)	288
»Pregled rada međunarodnih organizacija u oblasti mleka i proizvoda od mleka« (Dr. Života ŽIVKOVIĆ)	292
»Garantni rok i vek trajanja proizvoda« (Milan BUCALO, dipl. pravnik)	295
Objavljeni jugoslovenski standardi	297
Međunarodna standardizacija:	
— primljena dokumentacija ISO	303
— kalendar IEC	307
— ISO informacije	308
Pregled primljenih važnijih inostranih standarda	311

C o n t e n t s

Report — »Compulsory quality control according to the Law on standardization« (Zoran MILIVOJEVIĆ, dipl. ing.)	267
»The quality of agricultural food products and some problems in the application of the regulations in this field« (Dr. Milenko POTPARIĆ)	278
»General views on the coordination in the field of terminology in Yugoslavia« (Miroslav ISAKOVIĆ)	283
Report — »Standardization in the field of printed circuits« (Jože CIMPERMAN, dipl. ing.)	285
»Products quality as one of the criteria in the self management agreement of the producers — trade and consumers' organizations« (Luka MIRKOVIĆ' dipl. ing.)	288
»Survey on the work of International Organizations in the field of milk and milk products« (Dr. Života ŽIVKOVIĆ)	292
Yugoslav published standards	297
ISO and IEC documentation:	
— newly reached documentation	303
— IEC meeting calendar	307
— ISO information	308
Reached foreign standards survey	311

obaveza kontrole kvaliteta proizvoda prema Zakonu o standardizaciji

Zoran MILIVOJEVIĆ, dipl. ing.

Referat saopšten na savetovanjima o novom Zakonu o standardizaciji — oktobar — decembar 1977. godine.

Obezbeđenje kvaliteta i saobraznosti proizvoda utvrđenim karakteristikama kvaliteta je jedan od obaveza proizvođačkih i prometnih organizacija udruženog rada koja je propisana Zakonom o standardizaciji. Organizacija udruženog rada je dužna da se pri obavljanju svoje delatnosti (pri projektovanju, konstruisanju i tehnologiji, tokom tehnologije i u prometu) pridržava propisanih karakteristika kvaliteta i da vrši kontrolu kvaliteta svojih proizvoda i usluga.

Organizacija udruženog rada koja stavlja proizvod u promet obavezna je da, pre nego što stavi proizvod u promet, proveriti da li on odgovara propisanim uslovima i zahtevima. Ista obaveza se odnosi i na organizaciju udruženog rada koja se bavi uvozom.

Sva ova ispitivanja proizvoda u cilju provere njegovih karakteristika kvaliteta može vršiti sam proizvođač (internom kontrolom kvaliteta) ili druga organizacija udruženog rada koja je registrovana za tu delatnost i koja raspolaže odgovarajućom opremom i stručnim kadrovima. Postupanje po navedenim obavezama prilikom proizvodnje i stavljanja proizvoda u promet kontroliše nadležni organ inspekcije uvidom u dokumentaciju o izvršenom proveravanju saobraznosti karakteristikama kvaliteta za takav proizvod. Ovde je važno napomenuti da se pod prometom u ovom slučaju podrazumeva i promet između osnovnih organizacija udruženog rada u sastavu iste radne organizacije.

Na osnovu Zakona o standardizaciji, primenjivanje jugoslovenskih standarda nije obavezno. Standard postaje obavezan tek onda, kada postoji propis o njegovom obaveznom primenjivanju.

Zakonom o standardizaciji predviđena je i mogućnost odstupanja od jugoslovenskih standarda i normi kvaliteta, pod određenim

uslovima i uz odobrenje Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju.

Međutim, ova odobrenja ne oslobađaju organizacije udruženog rada obaveze kontrolisanja kvaliteta i saobraznosti proizvoda utvrđenim karakteristikama jer se i u ovom slučaju proizvodi kontrolišu da bi se utvrdila veličina odstupanja i da li je ono u određenim granicama.

Zakonom o standardizaciji nije dozvoljeno odstupati od Propisa o tehničkim normativima.

Radi bolje preglednosti na slici 1, dati su načini regulisanja obaveza koje proizilaze iz jugoslovenskih standarda i obaveza organizacija udruženog rada u proizvodnji i prometu, na domaćem tržištu, odnosno uvozu ili prilikom izvoza. U rubrici 4. navedene su potrebne isprave koje prate proizvode u prometu, a dužnost svih nosilaca obaveza je da u propisanim slučajevima uz odgovarajuće proizvode daju predviđene isprave.

Atest je obavezan u slučaju da je za proizvod, radove ili usluge propisano obavezno atestiranje, a homologacioni list samo za delove, uređaje i opremu motornih vozila i drugih transportnih sredstava na kojima se primenjuju međunarodni pravilnici o homologaciji u našoj zemlji.

Kontrola kvaliteta proizvoda prema propisima o jugoslovenskim standardima, tehničkim normativima i normama kvaliteta je obaveza svih organizacija udruženog rada bez obzira da li je ili nije propisano obavezno atestiranje.

Kada je propisano obavezno atestiranje za određeni proizvod onda je obaveza svih organizacija udruženog rada koje ga proizvode da taj proizvod podvrgnu atestiranju i da ga pre stavljanja u promet snabdeju atestom.

Atestiranje proizvoda u svrhu izdavanja atesta i izdavanje atesta može da vrši samo ona organizacija udruženog rada koja je registrovana za ispitivanje kvaliteta proizvoda, koja ispunjava propisane uslove i koju ovlasti Jugoslovenski zavod za standardizaciju.

Uslovi koje treba da ispuni organizacija udruženog rada ovlašćena za atestiranje odnose se pre svega na:

- stručnu kvalifikaciju kadrova,
- opremljenost organizacija,
- obavezu da će atestiranje vršiti pod istim uslovima,
- ličnu odgovornost za stručno i nepristrasno vršenje atestiranja i čuvanja poslovne tajne pri vršenju atestiranja,
- pravnu sposobnost organizacije,
- organizacione uslove,

ględu baždarenja, čuvanja, funkcionisanja i dr.), da vodi računa o vođenju evidencije o opremi i načinu vođenja evidencije; obaveza organizacije je da obezbedi tehnička uputstva za rukovanje opremom.

Organizacija udruženog rada za atestiranje može izuzetno da koristi i opremu drugih organizacija udruženog rada, naučnih ustanova i univerziteta ali uz odobrenje Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju.

Organizacija udruženog rada ovlašćena za atestiranje obavezna je da atestiranje vrši

NAČIN REGULISANJA NOSIOCI OBAVEZE	STANDARD POSTOJI ①		ODSTUPANJE OD STANDARDA ②	STANDARD NE POSTOJI ③	POTREBNE ISPRAVE KOJE PRATE PROIZVOD U PROMETU ④
	a) Obavezan	b) Neobavezan			
OUR ZA PROIZVODNJU	Radi se isključivo po standardima	Radi se po standardu samo ako se tako prihvati samoupravnim sporazumom, ugovorom ili deklaracijom proizvođača	Samo sa odobrenjem JZS	8 Po proizvođačkoj specifikaciji ako je po propisu obavezna	Atest — (ako je propisana obaveza) Garantni list, homologacioni list (za delove, uređaje i opremu motornih vozila) Tehničko uputstvo Spisak ovlašćenih servisa i druge isprave ako su propisane
OUR ZA PROMET			Samo sa odobrenjem JZS		
OUR ZA UVOZ			Samo sa odobrenjem JZS i prethodno pribavljenim odobrenjem za uvoz		
OUR ZA IZVOZ			Da je to odstupanje prethodno utvrđeno ugovorom i da su ispunjeni uslovi iz zakona		

Sl. 1

— mogućnost organizacije da vrši odgovarajući obim atestiranja.

Pod stručnom kvalifikacijom kadrova podrazumeva se, zavisno od mesta i obima ispitivanja, broj stručnih radnika posebno osposobljenih za rad na poslovima atestiranja; tehničko znanje i praktično iskustvo kojim moraju raspolagati ovi radnici ako rade na poslovima atestiranja odnosno njihovo poznavanje određenih administrativno-tehničkih poslova u vezi sa atestiranjem. Pored stručnih radnika organizacije udruženog rada, ovlašćene za atestiranje, mogu za poslove atestiranja izuzetno uključiti i stručne radnike drugih odgovarajućih organizacija udruženog rada, naučnih ustanova i univerziteta.

U pogledu opreme propisuje se: vrste uređaja, aparata, postrojenja i druge opreme; obaveza organizacije je da opremu održava u ispravnom stanju (ispravnost opreme u po-

neposredno i pod istim uslovima za proizvođače svih proizvođača.

Lična odgovornost i stručnost rukovodioca ispitivanja, koje se obavlja u svrhu atestiranja, su značajni sa stanovišta objektivnosti, sigurnosti pri ispitivanju i čuvanju poslovne tajne o atestiranim proizvodima.

U pogledu pravne sposobnosti organizacije, propisuje se kao uslov da organizacija ima status pravnog lica po zakonu o udruženom radu, i da je po samoupravnom sporazumu o udruživanju nosilac odgovarajućih prava, obaveza i odgovornosti.

Organizacionim uslovima propisuje se da organizacija treba da bude (odnosno organizaciona jedinica koja vrši ispitivanja u svrhu atestiranja) zaokružena organizaciona celina, u kojoj je moguće obaviti pretežni deo propisanih ispitivanja s obzirom na metodu ispitivanja, kadrove i opremu.

Jugoslovenski zavod za standardizaciju može da odabere, izuzetno, saglasno jugoslovenskim propisima, i stranu organizaciju koja vrši delatnost ispitivanja za slučaj da se u Jugoslaviji ne može na propisan način izvršiti atestiranje nekog proizvoda.

Pod odgovarajućim obimom atestiranja podrazumeva se udovoljenje svim podnetim zahtevima za atestiranje proizvoda u razumnom roku.

Nadzor i kontrolu rada kao i vođenje registra ovlašćenih organizacija za atestiranje vrši Jugoslovenski zavod za standardizaciju.

Spisak ovlašćenih organizacija za atestiranje objavljuje se u »Službenom listu SFRJ«.

Sistem atestiranja proizvoda, radova i usluga reguliše se standardima i propisima (pravilnik, naredba i uputstvo). U zavisnosti od značaja, hitnosti i potrebe za svaki pojedinačni proizvod ili grupe proizvoda, primenjuje se odgovarajući najpogodniji regulativni akt.

Postupak atestiranja određenog proizvoda počinje od organizacije udruženog rada, čiji proizvod podleže obavezi atestiranja ili koja želi neobavezno da atestira svoje proizvode, podnošenjem zahteva za atestiranje proizvoda ovlašćenoj organizaciji za atestiranje.

Zahtev za atestiranje proizvoda, pored uobičajenih podataka o organizaciji koja podnosi zahtev i proizvodu koji želi da atestira, obavezno sadrži: obim proizvodnje i poreklo odgovarajućeg proizvoda (sopstvena proizvodnja, uvoz, licencna proizvodnja i sl.), ukoliko se proizvodi u našoj zemlji, ili obim uvoza (ako je stranog porekla), dinamiku proizvodnje ili uvoza, standard ili propis po kome se traži atestiranje, vrstu atestiranja (obavezno, neobavezno) i druge podatke koji su od značaja za proizvod. Uz zahtev treba dostaviti i crtež, sliku ili konstrukciju proizvoda kao i ostalu dokumentaciju o proizvodu koja može biti od značaja prilikom atestiranja.

Ovlašćena organizacija za atestiranje je dužna da u određenom roku izvrši uvid u dobijenu dokumentaciju, prouči zahtev i sa podnosiocem zahteva sklopi ugovor o atestiranju proizvoda. Obaveza ovlašćene organizacije je da sva potrebna ispitivanja za atestiranje jednog proizvoda obavi u najkraćem mogućem roku.

Posle obavljenih (svih potrebnih) ispitivanja ovlašćena organizacija sastavlja izveštaj o ispitivanju koji, pored zaglavlja sa nazivom ovlašćene organizacije, ima i broj izdatog ovlašćenja od strane Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju. Izveštaj o ispitivanju obavezno sadrži još i:

- podatke o proizvodu,
- podatke o proizvođaču,

- datum proizvodnje,
- postupak ispitivanja prema standardu JUS A.K2.003,
- propis ili standard prema kome se vrši ispitivanje.

Sadržaj ispitivanja obuhvata rezultate ispitivanja, zaključak i potpis ovlašćenog lica.

Postupak ispitivanja prema standardu JUS A.K2.003 omogućuje preciznost utvrđivanja i overavanja kvaliteta u skladu sa specifičnostima pojedinih proizvoda za koje se propisuje obaveza atestiranja standardom za proizvod, uređaj, oprema ili postrojenje.

Najjednostavniji način je dat postupkom I »Ispitivanje tipa proizvoda«, po kome se uzorak proizvoda ispituje prema propisanom metodu u cilju utvrđivanja da li odgovara propisanim uslovima. Ovde je važno najpre utvrditi standarde ili propise ko kojima će se obaviti provera, zatim izraditi pravila koja predviđaju proceduru atestiranja. Uzorci za ispitivanje se uzimaju bilo samo iz proizvodnje bilo sa skladišta proizvođača. Na bazi ovog postupka ispitivanja izdaje se atest.

Postupak atestiranja II se zasniva na postupku I ali daljim proverama putem kontinualnih kontrolnih ispitivanja proizvoda sa tržišta, skladišta distributera ili maloprodaje, uzimanjem nasumičnih uzoraka. Postupak prema tipu I se kompletno primenjuje. Na tržištu se koristi specijalna metoda provere koja obuhvata određivanje učestalosti organizacija za atestiranje. Atestni znak se koristi za označavanje sprovođenja atestiranja.

Postupak III se zasniva na kompletnom postupku ispitivanja prema postupku I, ali sa daljim kontinualnim kontrolisanjima uzoraka u preduzeću ili sa skladišta proizvođača, pre otpreme proizvoda. Određuje se učestalost kontrolnih ispitivanja i veličina uzorka. Kontrolna ispitivanja se sprovode na premiji ovlašćene organizacije ili na opremi proizvođača uz nadzor ovlašćene organizacije. Potrebno je označavanje atestnim znakom.

Postupak IV se bazira na kompletnom postupku ispitivanja prema postupku I, ali sa daljim kontinualnim kontrolisanjima uzoraka u preduzeću i sa tržišta (iz prometa). Određuju se učestalost kontrolnih ispitivanja i veličina uzorka. Sva ispitivanja sprovodi ovlašćena organizacija na svojoj opremi ili delimično na opremi proizvođača, uz nadzor. Obim ispitivanja uzoraka sa tržišta zavisi od ispitivanja koja se obavljaju u preduzeću. Potrebno je označavanje atestnim znakom.

Postupak V je najkompleksniji i obuhvata kompletno postupak ispitivanja prema tipu I, kontinualno proveravanje uzorka iz preduze-

ća i sa tržišta i ocenjivanje organizacije i načina rada kontrole kvaliteta proizvođača. Elementi ovog sistema su: standard ili propis; šema nadgledanja i kontrolisanja kvaliteta proizvoda; prethodni pregled organizacije udruženog rada u cilju provere podobnosti sistema kontrole kvaliteta; ispitivanje tipa prema propisu ili standardu; izdavanje atesta; kontinualno proveravanje uzoraka sa tržišta i iz organizacije udruženog rada; kontinualna provera sistema kontrole kvaliteta proizvođača. Zbog postavljenih uslova da treba kontrolisati i ocenjivati kontrole kvaliteta proizvođača, a iz razloga da ni jednim propisom ne možemo da se mešamo u samoupravna prava organizacija udruženog rada da se iste organizuju prema svojim odlukama, ovaj postupak se ne može propisati za proizvode kod kojih se određuje obavezno atestiranje. Ovaj postupak ispitivanja će se prvenstveno koristiti za izdavanje znaka kvaliteta ili u posebnim slučajevima neobaveznog atestiranja, po želji same organizacije udruženog rada. Delatnosti oko izdavanja atesta i kontrolisanja proizvoda obavlja ovlašćena organizacija za atestiranje, dok proveravanje podobnosti organizacije kontrole kvaliteta vrši Komisija za atestiranje Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju. Potrebno je označavanje proizvoda atestnim znakom.

Postupak VI »Ispitivanje grupa« je sistem prema kome se grupa proizvoda ispituje uzorkovanjem i na bazi uzoraka se donosi odluka o tome da li cela grupa proizvoda zadovoljava određeni propis. Veličina uzorka zavis od veličine grupe i prihvatljivog nivoa kvaliteta. Uzorci se biraju nasumično od strane ovlašćene organizacije za atestiranje, a prema utvrđenom postupku. Pojedinačni proizvodi mogu da nose atestni znak kao cela grupa, ako se u prometu to može raspoznati. Korišćenjem rezultata ispitivanja prethodnih grupa veličina uzorka se može smanjiti ili povećati, u skladu sa statističkim principima koji su ugrađeni u planove uzorkovanja. Ocenjivanje grupe, na bazi uzoraka, se zasniva na tome da ista; »zadovoljava« izdaje se atest ili »ne zadovoljava« ne izdaje se atest.

Postupak VII- 100% kontrola, je sistem prema kome se svaka jedinica ispituje prema zahtevima standarda ili propisa i atestira. Potrebno je korišćenje atestnog znaka.

Na bazi obavljenih ispitivanja i izveštaja o ispitivanju, ukoliko rezultati ispitivanja zadovoljavaju (odgovaraju propisanim karakteristikama) ovlašćena organizacija izdaje atest. Sadržaj i izgled atesta određen je propisom Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju.

Zaglavlje je jedinstveno i sadrži:

- Naziv Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju.
 - Naziv ovlašćene organizacije za atestiranje.
 - Broj ovlašćenja i datum.
- Sadržaj atesta je sledeći:
- Naziv »Atest br.«
 - Podaci o proizvodu,
 - Proizvođač.
 - Datum proizvodnje.
 - Podnosilac zahteva.
 - Postupak ispitivanja (prema standardu JUS A.K2.003.)
 - Broj izveštaja o ispitivanju sa datumom ispitivanja.
 - Rok važenja atesta.
 - Otisak atestnog znaka.
 - Tekst »Ovim se potvrđuje da karakteristike kvaliteta proizvoda odgovaraju zahtevima sledećih propisa,

Uz atest ovlašćena organizacija je dužna da priloži i izveštaj o ispitivanju.

Ovlašćena organizacija čuva izveštaje o ispitivanju (obavezna je da ih stavi na uvid Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju i organima inspekcije) i vodi evidenciju o izdatim odnosno povučenim atestima.

Registar izdatih, odnosno povučenih atesta nalazi se u Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju i objavljuje se u posebnom dodatku biltena »JUS standardizacija«.

Organizacija udruženog rada čiji je proizvod dobio atest ima pravo i dužna je da taj proizvod obeležava atestnim znakom.

Atestni znak označava da je proizvod bio podvrgnut atestiranju i da ispunjava propisane uslove.

Zakon o standardizaciji je odredio slučajeve u kojima se propisuje obavezno atestiranje proizvoda.

Ova zaknoska odredba je i osnovni kriterijum prilikom određivanja proizvoda koji će biti prioritetni u pogledu obaveznog atestiranja.

Obavezno atestiranje se propisuje radi:

a) zaštite života i zdravlja

- ako postoji opasnost od mehaničkih povreda pri upotrebi proizvoda,
- ako postoji opasnost od povreda usled dejstva toplotnih faktora pri upotrebi proizvoda (plamen, para, gasovi i dr.),
- ako postoji opasnost od udara električne struje pri upotrebi, proizvoda,
- ako postoji opasnost od trovanja, povreda nagrizajućim tečnostima ili gasovima,

- ako postoji opasnost po život i zdravlje usled opasnih zračenja,
- ako postoji opasnost od štetnog dejstva buke, vibracija i sl.,

b) Zaštite čovekove sredine

- ako postoji opasnost od zagađivanja tla, vode ili vazduha pri upotrebi proizvoda, postrojenja, uređaja ili opreme, ili ako takva opasnost postoji od ispuštanja otpadnih materija u okolinu.

c) Zaštite vrednih materijalnih dobara

- ako postoji opasnost da pri upotrebi proizvoda, postrojenja, uređaja ili opreme, pri manipulaciji reprodukcijom i otpadnim materijalima pri njihovom prevozu, skladištenju odnosno uklanjanju dođe do požara, eksplozije, rasprskavanja, koncentracije otrovnih ili nagrizajućih para i gasova, rušenja, i sl.,
- ako usled korozivnih faktora postoji opasnost znatnih materijalnih šteta na nezaštićenim objektima.

d) Zaštite interesa narodne odbrane

- za delove, sklopove, svojstva i karakteristike proizvoda, uređaja, postrojenja i opreme pod uslovima i na način utvrđen dogovore direktora Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju i Saveznog sekretara za narodnu odbranu.

e) Radi obezbeđenja kvaliteta materijala i proizvoda u odnosu na funkcionalne i ostale karakteristike

Obavezno atestiranje propisuje se za karakteristike:

- *materijala* — ako su određene karakteristike materijala upotrebljenog u datom proizvodu bitne za sprečavanje štetnih dejstava pri upotrebi proizvoda, ili za znatno smanjivanje mogućnosti da takva dejstva nastupe;
- *proizvoda* — ako su određene karakteristike ili osobine proizvoda pri njegovoj upotrebi od bitnog značaja za sprečavanje štetnih dejstava (opasnosti pri upotrebi proizvoda, ili za smanjivanje takve opasnosti);
- *materijala i proizvoda* — ako to zahtevaju interesi narodne odbrane, utvrđeni dogovorom između Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju i Sekretarijata za narodnu odbranu.

f) Radi ispunjenja zahteva, koji proizilaze iz domaćih propisa i međunarodnih sporazuma koji su ratifikovani

- ako domaći propisi (Zakon ili drugi propis) određuju da proizvod, koji se stavlja u promet odnosno upotrebljava, mora biti snabdeven atestom,
- ako je ratifikovanim međunarodnim sporazumom (konvencija, ugovori i sl.) određeno da proizvod mora biti snabdeven atestom odnosno odgovarajućim dokumentom a nije propisano na koji se način takav dokument izdaje, i pod kojim uslovima,
- ako je međunarodnim sporazumom propisan način i uslovi izdavanja atesta, odnosno odgovarajućeg dokumenta. U tom slučaju dovoljno je u domaćem propisu koji se odnosi na isti proizvod pozvati se na međunarodni sporazum, pri čemu se navodi naziv propisa kojim je sporazum ratifikovan (zakon, uredba, SIV), »Službeni list« u kome je taj propis objavljen i odredbe (broj člana) na koji se poziva.

g) Za Proizvode sa liste prioriteta usvojenih društvenim planom razvoja Jugoslavije do 1980. godine.

h) Ostali kriterijumi za obavezno atestiranje su:

- masovnost proizvoda u prometu na domaćem tržištu,
- obim uvoza ili zvoza proizvoda,
- zaštita domaćeg tržišta od nekvalitetnih proizvoda iz uvoza,
- ekonomski uslovi (materijalna opravdanost za slučaj atestiranja),
- proizvodi za koje je utvrđeno učestalo odstupanje od propisanog kvaliteta,
- proizvodi koji su od značaja u širokoj potrošnji sa stanovišta zaštite potrošača.

Na osnovu prethodnih kriterijuma utvrđuje se lista prioriteta za proizvode koje treba obavezno atestirati.

Utvrđena lista prioriteta za proizvode za koje treba da se propiše obavezno atestiranje daje se na saglasnost Saveznom izvršnom veću. Prema usvojenoj listi prioriteta donose se za svaki proizvod ili grupu proizvoda propisi (ili standardi) o obaveznom atestiranju proizvoda.

Propise o obaveznom atestiranju donosi Jugoslovenski zavod za standardizaciju.

U odredbama o uređivanju postojeće pravne situacije određuje se dovoljno dug rok u kome se može obezbediti primena propisa, tj. sprovesti postupak ovlašćivanja.

Propis o obaveznom atestiranju sadrži:

- zakonski osnov za donošenje propisa,
- naziv iz koga nedvosmisleno proizilazi predmet propisa,
- odredbe kojima se definiše predmet propisa (proizvod, grupa proizvoda, radovi ili usluge na koje se propis odnosi),
- obavezu ovlašćene organizacije za atestiranje da će atestiranje za sve organizacije udruženog rada koje to zahtevaju vršiti pod istim uslovima,
- ličnu odgovornost za stručno i nepristrasno vršenje atestiranja i čuvanja poslovne tajne pri vršenju atestiranja,
- vođenje evidencije o izdatim atestima i čuvanje izveštaja o ispitivanju,
- odredbe o karakteristikama (svojstvima, osobinama) proizvoda koji podležu atestiranju;
- odredba o uzorkovanju,
- odredbu o standardima ili propisima po kojima su proizvodi urađeni ili radovi izvršeni,
- odredbu o metodama ispitivanja koje se moraju primeniti pri ispitivanju karakteristika kvaliteta,
- odredbu o odabranom postupku ispitivanja (prema standardu JUS A.K2.003.),
- način podnošenja izveštaja o rezultatima ispitivanja (sadržaj, oblik, potpisivanje, čuvanje, dostavljanje),
- odredbe o atestu (sadržaj i oblik, vremensko važenje, način obavljanja atestiranja i dr.),
- odredbu o atestnom znaku i načinu obeležavanja;
- odredbe o uslovima koje mora ispunjavati organizacija koja vrši atestiranje radi dobijanja ovlašćenja za atestiranje proizvoda na koji se propis odnosi (pravna sposobnost, organizacioni uslovi, uslovi u pogledu opreme i kadrova, ostali uslovi) (prema članu 5. ovog uputstva);
- pozivanje na propis SIV-a o visini naknade za atestiranje proizvoda;
- odredbe o uređivanju postojeće pravne situacije (tzv. prelazne završne odredbe, kojima se uređuje prestanak važenja postojećih propisa, početak primene novog propisa, prelazni rokovi i sl.).

Postupak donošenja propisa o obaveznom atestiranju proizvoda je istovetan sa donošenjem pravilnika o tehničkim normativima. Na osnovu Zakona o standardizaciji nosilac sistema atestiranja u našoj zemlji, je Jugoslovenski zavod za standardizaciju.

Jugoslovenski zavod za standardizaciju vrši nadzor nad organizacijom koju je ovlastio za atestiranje u pogledu ispitivanja proizvoda i

izdavanja atesta i daje joj uputstva u tom pogledu.

Jugoslovenski zavod za standardizaciju može oduzeti rešenje organizaciji ovlašćenoj za atestiranje ukoliko utvrdi da ta organizacija, ovlašćena za atestiranje, više ne ispunjava propisane uslove za atestiranje ili da se pri ispitivanju proizvoda i izdavanju atesta ne pridržava propisa i drugih uputstava.

Takođe, ako se vršenjem kontrole utvrdi da proizvod ne ispunjava propisane uslove, Jugoslovenski zavod će doneti rešenje o poništenju atesta. Isto tako zameniče se izdati atest ako navedeni podaci u atestu ne odgovaraju stvarnom stanju.

Nadzor nad radom ovlašćenih organizacija za atestiranje vrši Jugoslovenski zavod za standardizaciju preko svojih komisija za ovlašćivanje, odnosno nadzor i kontrolu ovlašćenih organizacija.

Ove komisije su sastavljene od predstavnika Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju i stručnjaka za odgovarajuću oblast van Zavoda, a njihov sadržaj rada je sledeći:

- pregled podnetog materijala organizacije udruženog rada koja želi da bude ovlašćena za atestiranje,
- upoređivanje podnetih materijala sa odgovarajućim propisima odnosno standardima,
- uvid u stanje u organizacijama udruženog rada koje su se prijavile za atestiranje u cilju sagledavanja stvarnog stanja,
- podnošenje izveštaja sa mišljenjem,
- kontinualne provere i nadzor organizacija udruženog rada koje su ovlašćene za atestiranje.

Sledeći značajni sistem definisan Zakonom o standardizaciji je homologacija

Homologacija, prema Zakonu o standardizaciji, podrazumeva postupak utvrđivanja i verifikacije saobraznosti uređaja, delova i opreme motornih vozila i drugih transportnih sredstava karakteristikama propisanim za te uređaje, delove, odnosno opremu na osnovu akta nadležnog organa SFR Jugoslavije o ratifikaciji međunarodnog pravilnika o homologaciji.

Sprovođenje homologacije u našoj zemlji je obaveza koja proističe iz međunarodnog sporazuma o usvajanju jednoobraznih uslova za homologaciju i recipročno priznavanje homologacija opreme, uređaja i delova motornih vozila koji je prihvaćen u okviru Ekonomske komisije za Evropu OUN, a Jugoslavija mu je pristupila 1962. godine.

Sprovođenje homologacije Jugoslovenski zavod za standardizaciju obavlja na način koji

je u skladu sa odredbama Zakona o standardizaciji, a prema postupku predviđenom za sprovođenje sistema atestiranja.

Ovo podrazumeva potrebu za postojanjem osnovnih preduslova za njenu realizaciju:

- ratifikovan (prihvaćen) pravilnik za određeni deo, opremu ili uređaj motornog vozila,
- ovlašćena organizacija udruženog rada za obavljanje propisanih homologacionih ispitivanja,
- Savezna organizacija (Jugoslovenski zavod za standardizaciju) koja izdaje ovlašćenja za homologaciona ispitivanja i izdaje homologacioni list.

Ovde treba naglasiti da se propisi Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju za sprovođenje homologacije donose uz saglasnost Saveznog komiteta za energetiku i industriju i Saveznog komiteta za saobraćaj i veze.

Način rada i postupak izdavanja homologacionog lista je isti kao i kod izdavanja atesta, s tim što u ovom slučaju (s obzirom da se radi o međunarodnoj obavezi SFR Jugoslavije) homologacioni list izdaje Jugoslovenski zavod za standardizaciju.

Ovlašćivanje i nadzor nad radom ovlašćenih organizacija za homologaciona ispitivanja Jugoslovenski zavod za standardizaciju vrši preko svoje komisije za homologaciju.

Znak kvaliteta »JUS« je sistem koji uvodi Zakon o standardizaciji prvenstveno u cilju zaštite potrošača i podsticanja proizvodnje visokovalitetnih proizvoda.

Osnovna svrha znaka kvaliteta u Jugoslaviji jeste da se kroz određeni sistem, koji obuhvata nepristransu kontrolu i nadgledanje, garantuje potrošačima da znakom kvaliteta JUS označeni proizvodi odgovaraju zahtevima posebnih jugoslovenskih standarda sa neobaveznom primenom.

Za proizvode koji podležu obaveznom atestiranju mora, a kod neobaveznog atestiranja može, da se koristi atestni znak kojim se označava da je proizvod podvrgnut ispitivanju i da ispunjava propisane uslove. Znak kvaliteta JUS, međutim, označava da proizvod ima bitne karakteristike kvaliteta za odgovarajuću vrstu ili tip, na nivou utvrđenom posebnim jugoslovenskim standardima sa neobaveznom primenom za viši kvalitet.

Znak kvaliteta je pod kontrolom Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju, koji vodi sistem, nadgleda sprovođenje postupka i izdaje odobrenje za korišćenje istog.

Za funkcionisanje sistema znaka kvaliteta potrebni su sledeći uslovi:

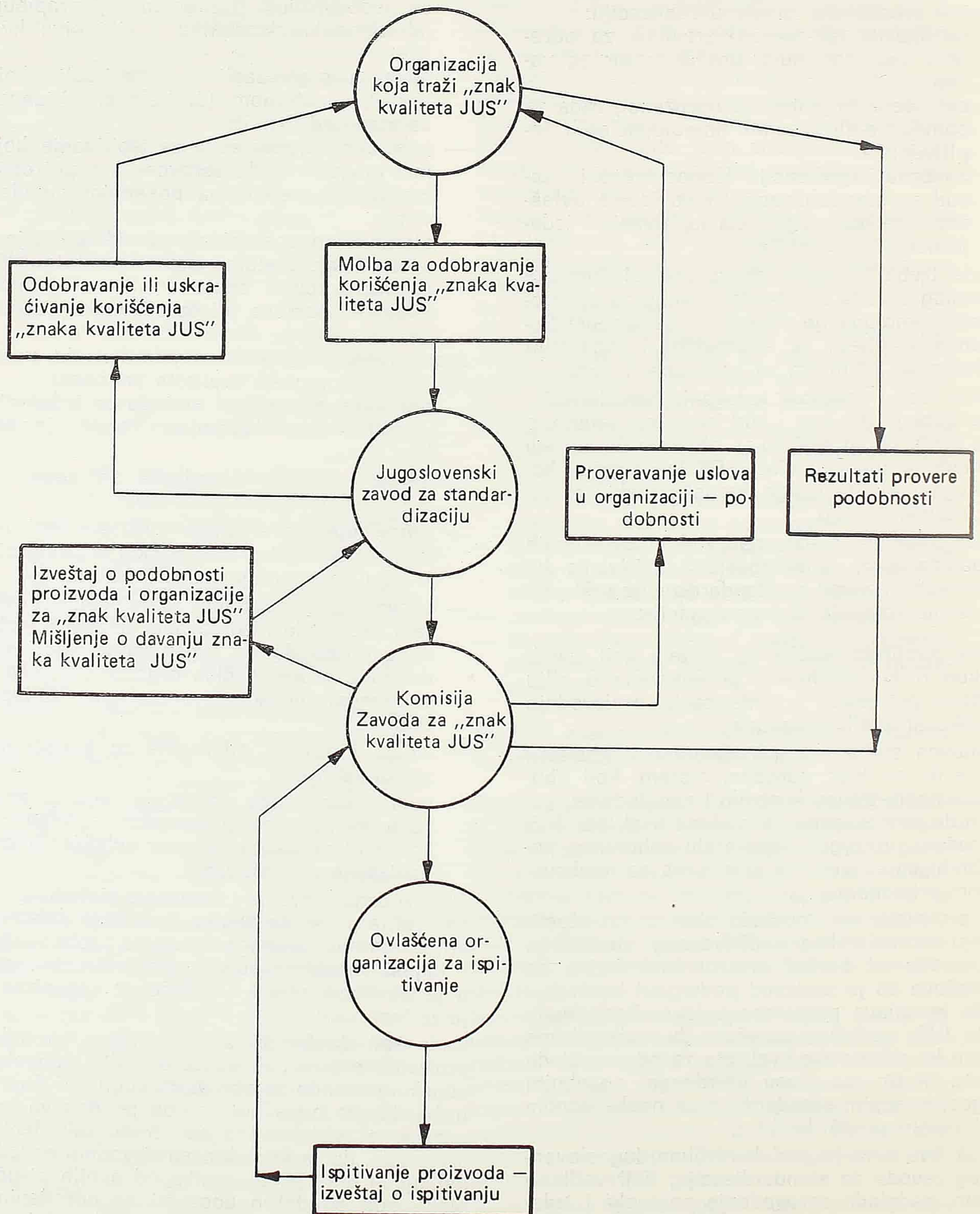
- proizvođač koji izrađuje proizvode (serijski, masovno, kontinualno) i želi da koristi zakon kvaliteta;
- standardi za proizvod i posebni standardi sa neobaveznom primenom koji propisuju određene karakteristike a viši nivo kvaliteta;
- savezna organizacija ili institucija koja upravlja sistemom (Jugoslovenski zavod za standardizaciju);
- ovlašćena organizacija za ispitivanje koja ima mogućnost da sprovede sva potrebna ispitivanja predviđena posebnim standardima;
- standardi o postupcima za odobravanje i sprovođenje sistema znaka kvaliteta JUS;
- propisani oblik znaka kvaliteta i način njegove upotrebe pri označavanju proizvoda itd.

Jugoslovenski zavod za standardizaciju, upravlja sistemom znaka kvaliteta pri čemu:

- propisuje postupke i metode za izdavanje ili oduzimanje odobrenja za korišćenje znaka;
- donosi posebne standarde sa neobaveznom primenom za proizvode;
- organizuje proveravanje kvaliteta proizvoda i podobnosti proizvođačkih organizacija u cilju odobravanja znaka kvaliteta;
- organizuje kontinualno nadgledanje kvaliteta proizvoda i održavanja uslova podobnosti proizvođačkih organizacija, kao i podobnosti proizvođačkih organizacija, kao i podobnosti ovlašćenih organizacija za ispitivanje;
- izdaje i povlači odobrenje za korišćenje znaka kvaliteta;
- vodi i povremeno objavljuje registar znaka kvaliteta po proizvodima, njihovim korisnicima, kao i registar ovlašćenih organizacija za ispitivanje.

Osnovi organizovanja i delovanja sistema znaka kvaliteta dati su slikom 2. Glavne delatnosti, pri ovome, orijentisane su na proizvođače i Jugoslovenski zavod za standardizaciju, koji je nosilac sistema i ovlašćene organizacije za ispitivanje.

Kada želi da koristi znak kvaliteta za neki proizvod, proizvođač upućuje molbu Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju, pri čemu treba da: podnese potvrdu da je njegova organizacija registrovana za izradu određenih proizvoda, da za kontakte sa Zavodom odredi jednog ili više predstavnika od svojih stručnjaka, koji su dobro upoznati sa određenim tipom proizvoda sa gledišta proizvodnje i kontrolisanja istog da da potpise, i izjavu da prihvata sve propise i standarde koji su

povezani sa izdavanjem znaka kvaliteta za određene proizvode.

Kada je dobio odobrenje za korišćenje znaka kvaliteta proizvođač je dužan:

- da koristi znak samo za onaj tip proizvoda za koji je dobio odobrenje;
- da se pridržava oblika znaka kvaliteta JUS, koji je dat standardom, i da u svojim katalogima, publikacijama, i sl. ne daje podatke koji bi mogli da proizvedu zabunu u odnosu na tip proizvoda za koji je dobio odobrenje korišćenja znaka;
- da za vreme važenja odobrenja sam čuva uzorak proizvoda (ili da ga čuva ovlašćena organizacija za ispitivanje), koji je isti kao i proizvod za koji je Zavod dao odobrenje;
- da sprovodi sva potrebna i propisana ispitivanja kako bi osigurao da proizvodi odgovaraju i posebnim standardima, a izveštaje o ispitivanju da čuva bar u trajanju utvrđenog perioda vremena;
- da dozvoli predstavnicima Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju da proveravaju proces proizvodnje i adekvatnost izvršenih ispitivanja i da obavljaju ispitivanja na uzorcima u cilju ponovnog ispitivanja proizvoda;
- da o svim promenama na proizvodu ili u procesu proizvodnje, u odnosu na provere na bazi kojih je dato odobrenje za korišćenje znaka kvaliteta, obavesti pismeno Zavod, koji će odlučiti o potrebnim merama za dalje održavanje odobrenja;
- da dozvoli Zavodu da sa tržišta uzme neophodne uzorke proizvoda u cilju sprovođenja ponovnih provera, pri čemu proizvođač dobija izveštaj o sprovedenim ispitivanjima;
- da plati sve naknade za proveravanje njegove podobnosti, ispitivanje proizvoda i troškove koji proizilaze iz označavanja znakom kvaliteta JUS.

Jugoslovenski zavod za standardizaciju, koji izdaje odobrenje za korišćenje znaka kvaliteta JUS treba:

- uz pomoć nadgledanja procesa proizvodnje u kome se izrađuje proizvod određenog tipa, kao i uz pomoć proveravanja ostale opreme i uslova, da utvrdi da li proizvođač raspolaže neophodnim sredstvima koja omogućuju da se proizvodi, za koje se daje odobrenje, konstantno izrađuju u skladu sa odgovarajućim posebnim standardima;
- da obezbedi da se informacije do kojih dođu njegovi predstavnici pri proveravanju organizacije proizvođača, čuvaju kao tajna određene organizacije;

- da na bazi zadovoljavajućih rezultata proveravanja izdaje odobrenja proizvođačima za korisnike znaka kvaliteta JUS u kojima na nedvosmislen način treba naznačiti na koji se tip i proizvod odnose, na koje brojeve kataloga, merni opseg itd.;
- da izdato odobrenje unese u registar i da ga objavi, sa potrebnim podacima, na način koji omogućuje potrošačima da budu na vreme, objektivno i prikladno obavesteni;
- da reguliše sa proizvođačem način čuvanja uporednog uzorka proizvoda, na bazi čijih ispitivanja je dato odobrenje;
- za vreme važenja odobrenja treba da sprovodi, najmanje jednom godišnje, nadgledanje proizvodnje proizvođača i obavi sva potrebna ispitivanja, ili da ispita uzorke sa tržišta (prema zahtevu odgovarajućeg posebnog standarda);
- ukoliko bilo koji rezultati ispitivanja nisu zadovoljavajući, Zavod treba da podnese zahtev za ispravljanje grešaka sa utvrđenim rokom do koga to mora da se izvrši ili da povuče odobrenje, pri čemu odobrenje briše iz registra i objavljuje brisanje.

Da bi ove delatnosti i postupci bili uspešno i redovno izvršavani, Jugoslovenski zavod za standardizaciju formira komisije za znak kvaliteta JUS prema odgovarajućim grupama proizvoda, ili proizvodima, koje imaju zadatak da pomognu pri sprovođenju i odlučivanju u postupku davanja odobrenja za korišćenje znaka kvaliteta JUS. Preko ovih komisija proverava se podobnost proizvođačke organizacije za izradu proizvoda saglasno standardima i posebnim standardima sa neobaveznom primenom, proveravaju se uslovi za ovlašćivanje organizacija za sprovođenje ispitivanja proizvoda koji treba da ima znak kvaliteta JUS, obavlja se kontinualno nadgledanje održavanja propisanih uslova kod proizvođača i ovlašćene organizacije. Ove komisije primaju: izveštaje o ispitivanju i pripremaju materijal direktoru Zavoda, sa mišljenjem, a u cilju davanja odobrenja za korišćenje znaka kvaliteta JUS.

Ovlašćena organizacija za ispitivanje proizvoda sprovodi sva ispitivanja koja su propisana standardima i daje izveštaj o ispitivanju Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju i proizvođaču.

Važnost odobrenja za korišćenje znaka kvaliteta JUS traje sve dok: proizvođač ne obavesti Jugoslovenski zavod za standardizaciju da ne želi više da koristi odobrenje; sve dok Jugoslovenski zavod za standardizaciju ne povuče odobrenje zato što proizvođač ili proizvod više ne ispunjavaju uslove; sve dok ne

dođe do promene standarda; i dok ne dođe do promene proizvodnog procesa proizvođača ili izmene u konstrukciji proizvoda i sl.

Kontrolisanje funkcionisanja sistema znaka kvaliteta JUS obavljaju Jugoslovenski zavod za standardizaciju i odgovarajući organi inspekcije (savezni, republički, pokrajinski i opštinski).

Organi inspekcije, nadležni za sprovođenje zakona, propisa, standarda itd. kontrolišu na tržištu ili u organizacijama proizvođača ili distributera, koji koriste znak kvaliteta za označavanje proizvoda, ispunjavanje uslova i kvalitet proizvoda i po potrebi preduzimaju potrebne mere i sankcije.

U Zakonu o standardizaciji, propisani sistem uporednih ispitivanja je vrlo značajan sa stanovišta obezbeđenja i uticaja organizovanih potrošača na kvalitet proizvoda i usluga na tržištu.

Uporedna ispitivanja zasnovana su na uporednom ispitivanju tih ili sličnih proizvoda namenjenih za istu svrhu, različitih proizvođača, tako da na osnovu izvršenog ispitivanja rezultati ispitivanja treba da obezbede potrošačima nepristrasne informacije o kvalitetu proizvoda i njegovim bitnim karakteristikama. Ove informacije treba da omoguće potrošačima da izvrše racionalan izbor među ponuđenim proizvodima na tržištu, i da utvrde koji najbolje odgovaraju njegovim posebnim potrebama i ekonomskim mogućnostima. Obaveštavanje potrošača se vrši najčešće pomoću posebnih publikacija i biltena ili na neki drugi način, a sadrži rezultate ispitivanja (u nekim slučajevima i subjektivnu ocenu koja je doneta u saglasnosti sa propisanim metodama i kriterijumima), koji omogućavaju prosuđivanje u cilju dobijanja potpuno objektivnih upoređivanja karakteristika kvaliteta, specifičan sposobnosti proizvoda i drugih dodatnih kriterijuma za proizvode koji se ispituju, uključujući i njihove moguće efekte na okolinu.

Bitno je da organizacija koja sprovodi uporedna ispitivanja osigura da se ceo postupak sprovede objektivno i na stručan način.

Uporedna ispitivanja, čija je opšta šema funkcionisanja data na sl. 3) podrazumevaju postojanje definisanog programa uporednih ispitivanja, metoda ispitivanja određenih karakteristika proizvoda, *organizacije koja organizuje sprovođenje uporednih ispitivanja* i informacionog sistema.

Ključnu ulogu kod uporednih ispitivanja treba da ima organizacija odgovorna za uporedna ispitivanja. Ova organizacija, pre svega, mora da osigura, saglasno standardima, tehničkim normama i normama kvaliteta, izbor tipa proizvoda za ispitivanje, da izvrši izbor uzorka i njegovu veličinu, da uredi program i način overe i prikazivanja rezultata.

Uporedna ispitivanja može organizovati samo ona organizacija koja ispunjava zahteve neutralnosti, potrebne samostalnosti u radu, *nezavisnost od proizvođačkih ili prometnih OUR-a* u pogledu finansiranja, dovoljne stručnosti, organizacione i administrativno-tehničke sposobnosti za vođenje i sprovođenje sistema uporednih ispitivanja.

Uloga Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju u sprovođenju sistema uporednih ispitivanja je da osigura što efikasnije regulisanje sistema, obezbeđenje njegove jednoobraznosti i da omogući što veći uticaj organizovanih potrošača na njegovo sprovođenje.

U tom cilju pri Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju formirana je Komisija za standarde iz uporednih ispitivanja sa zadatkom utvrđivanja predloga i praćenja sprovođenja standarda iz oblasti uporednih ispitivanja. Komisija je sastavljena od predstavnika Saveta, odnosno veća republičkih organizacija potrošača, gradskih konferencija potrošača (republičkih i pokrajinskih centara), republičkih inspektorata kao i stručnjaka i predstavnika proizvođača, prometnih organizacija udruženog rada i naučnih ustanova.

Sprovođenje Zakona o standardizaciji je očigledno složen, obiman i odgovoran posao. Zato se i oživotvorenju koncepcije njegovog sprovođenja mora prići postupno i sistematski. Jugoslovenski zavod za standardizaciju je osnovni nosilac realizacije Zakona o standardizaciji, ali ne i jedini.

Sve organizacije udruženog rada, savezni i republički organi i organizacije treba da daju svoj doprinos. Bez ove pomoći i saradnje sprovođenje Zakona o standardizaciji i ne bi moglo da bude efikasno.

Posebna saradnja na ovom poslu očekuje se od ovlašćenih organizacija za atestiranje i organa inspekcije.

Jedino uz saradnju svih zainteresovanih, ovaj posao Jugoslovenski zavod za standardizaciju će obaviti na pravi način, a postignuti rezultati daće očekivanu korist za naše društvo u celini.

kvalitet poljoprivredno prehrambenih proizvoda i neki problemi u sprovođenju propisa iz ove oblasti

Dr Milenko PETROVIĆ

Propisima o normama kvaliteta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda (u daljem tekstu: pp proizvodi), određuju se kvalitativna i druga svojstva kvaliteta tih proizvoda. Propisima se takođe određuju norme kvaliteta i za poljoprivredne proizvode namenjene industrijskoj preradi.

Kao što je poznato cela materija iz oblasti kvaliteta pp proizvoda sadržana je u 10 pravilnika. Doneti su pravilnici o kvalitetu: žitarica, ml. proizvoda, hleba, peciva i testenina; mleka i proizvoda od mleka...; alkoholnih pića, piva, vešt. bezalkoholnih pića... leda i sirćeta; voća, povrća i pečurki i njihovih proizvoda; masti i ulja biljnog porekla, majoneza, šećera; kafe, surogata kafe, čaja... dijetetskih proizvoda i aditiva; a kvalitetu mesa stoke za klanje, peradi i divljači; proizvoda od mesa; ribe, rakova, školjkaša... i njihovih prerađevina i kakao proizvoda... Ovim pravilnicima određene su karakteristike i druga merila kvaliteta u okviru pojedinih grupa.

Poznato je da kvalitet pp proizvoda, kao u ostalom i druge robe, određuje čitav niz faktora. On bi se kod ovih proizvoda mogao razvrstati u kvalitet u užem smislu — obuhvata kompoziciju proizvoda (koje sastojke treba, a koje ne sme proizvod da sadrži, upotreba dodatnih sastojaka — aditiva, način tehnološke obrade, karakteristike kvaliteta finalnih proizvoda i sl.) i kvaliteta u širem smislu — koji podrazumeva sve što nije vezano za kompoziciju proizvoda na pr. ambalaža, način pakovanja, transportovanje, skladištenje, čuvanje, označavanje, upotrebljivost i sl.).

Ako kvalitet predstavlja sveukupnost funkcionisanja karakteristika nekog proizvoda, pri čemu je bitno da proizvod odgovara onima kojima je namenjen, onda je uočljivo da time nisu obuhvaćeni drugi aspekti koji potpunije obuhvataju poljoprivredno prehrambeni pro-

izvod. Ti aspekti su: zdravstveni — odnosno da li je pp proizvod, odnosno životna namirnica pouzdana sa stanovišta zdravlja potrošača i veterinarsko-sanitarni aspekt koji pokazuje da li se namirnicom prenose ili ne bolesti zajedničke ljudima i životinjama (zoonoze) i isti su regulisani propisima o veterinarsko-sanitarnom nadzoru nad namirnicama animalnog porekla.

Propisi o kvalitetu pp proizvoda donose se na nivou Federacije. Oni su jedinstveni za celu zemlju i pod istim uslovima se primenjuju na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu. U proceduri njihovog donošenja saraduju organizacije udruženog rada određene delatnosti i drugi zainteresovani društveni faktori.

Međutim, pored toga, samoupravnim opštim aktima OUR-a i drugih samoupravnih organizacija, u skladu sa zakonom, mogu se standardima utvrđivati i određivati karakteristike kvaliteta. To samoupravno određivanje kvaliteta može se vršiti putem:

— donošenja granskih standarda (u okviru određene grupe OOUR-i, udružene poslovne zajednice, SIZ-ovi i zajednice udruženog rada za međusobnu plansku i poslovnu saradnju u okviru određene grane mogu utvrđivati ove standarde);

— donošenja internih standarda (OUR-i mogu utvrditi svoje standarde koje primenjuju pri nabavci sirovina i pri prometu svojih proizvoda);

— proizvođačkih specifikacija (ima ih dve vrste: OUR-i ih mogu doneti radi utvrđivanja kvaliteta i drugih svojstava proizvoda za koje nije donet iug. standard ili je standardom samo delimično određen kvalitet; ili je propisima o kvalitetu predviđeno obavezno donošenje ove specifikacije).

Treba noračito podvući da je donošenje navedenih akata obavezno pre početka proizvodnje, a obavezno je i postupanje po njima. Sve propise o kvalitetu obavezno primenjuju organizacije udruženog rada i to:

— u proizvodnji proizvoda i vršenju usluga;
— u prometu proizvoda.

Pored organizacija udruženog rada, primena propisa o kvalitetu u načelu je obavezna i za druge proizvođače (na primer, samostalne zanatske radnje, individualne poljoprivredne proizvođače i sl.) i učesnike u prometu robe, odnosno pp proizvoda, ako odredbama odgovarajućih propisa — pravilnika nije drugačije određeno. U daljem izlaganju zadržaćemo se na primeni propisa o kvalitetu u sferi proizvodnje i sferi prometa.

Nesumljivo je da je interes proizvođača iz ove oblasti da tržištu ponude i da ga obezbede sa dobrim kvalitetom pp proizvoda. Kvalitet je sastavni deo njihove poslovne politike.

Sa stanovišta zakonskih propisa OUR-i su dužni da pri obavljanju svoje delatnosti u toku procesa rada obezbede ispunjavanje uslova i zahteva u pogledu karakteristika kvaliteta proizvoda. Primenjivanje odredaba propisa o kvalitetu obavezno je u svim fazama procesa rada sve do konačne finalizacije proizvoda. To znači da su proizvođači dužni, a to je i njihov interes, da otpočnu kontrolu sirovina pre njenog ulaska u pogon, još pri nabavci.

Poznato je da sve sirovine (osnovni sastojci proizvoda), pa čak iako su naizgled slične, imaju niz specifičnih svojstava: organoleptičkih, fizičko-hemijskih, hemijskih i sl. i različito se ponašaju u određenim mikroklimatskim uslovima. Tako na primer, žitarice koje se upotrebljavaju za mlinske proizvode moraju biti zrele, zdrave, bez znakova plesni i stranog ukusa i mirisa, nesmeju sadržavati kvarna i štura zrna, nečistoće životinjskog i mineralnog porekla i sl., moraju imati određeni stepen vlažnosti (ne preko 14%, zatim kravlje mleko od koga se proizvode razne vrste parterizovanog i sterilizovanog mleka mora da ima specifičnu težinu pri 15°C, ne manju od 1,029 niti veću od 1,034, i mora da sadrži najmanje 3,2% masti i 8,5% suve tvari, a stepen kiselosti 8° SH i it.).

S obzirom da se, pored osnovnih sastojaka — sirovina, u proizvodnji pp proizvoda upotrebljavaju i dodatni sastojci — aditivi, začini, boje i sl. (materije koje imaju specifična hemijska svojstva a dodaju se pp proizvodima radi postizanja određenog izgleda, i drugih svojstava), svi oni takođe moraju zadovoljavati propisani kvalitet.

Osnovni sastojci i dodaci uvršćuju se u tehnološki proces. Pored obezbeđenja odgovarajućeg kvaliteta sirovina, potrebno je primeniti odgovarajući način proizvodnje da bi se dobio proizvod odgovarajućeg kvaliteta.

U koliko u toku toga procesa dođe do neadekvatne njegove primene u bilo kom momentu, neće se obezbediti odgovarajući kvalitet proizvoda bez obzira na kvalitet sirovina. Na primer, ako se ne obezbedi odgovarajući termički režim pri pasterizaciji mleka, odnosno sterilizaciji konzervi, to se mora odraziti na svojstvima tih proizvoda, pre svega na njihovu održivost.

Sledeći momenat koji obezbeđuje kvalitet pp proizvoda u proizvodnji je izbor i kvalitet ambalažnog materijala, oblika, veličine i gabarita ambalaže i sl. Jer, poznato je da ambalaža u savremenim uslovima kod tih proizvoda, igra sve značajniju ulogu i sve više postaje njihov sastavni deo. Od ranije protektivne, danas ambalaža ima čitavu lepezu funkcija.

Veoma je važno izvršiti pravilan izbor ambalažnog materijala i ambalaže. Pri tome treba imati u vidu nekoliko aspekata, kao što su: proizvodnja, dizajn — kreiranje, marketing, distribucija, komuniciranje, ekonomičnost, poslovnost, logistiku, ekologiju, zakonitost i sl.

Isto tako, značajno pitanje predstavlja izbor pakovanja, koje se shvata kao pouzdano osiguranje proizvoda do njegovog uručenja potrošaču u dobrom stanju sa minimalnim sveobuhvatnim troškovima. Treba prihvatiti stanovište iz literature da nije dovoljno samo proizvesti proizvod dobrog kvaliteta, već ga treba dobro pakovati da se što bolje očuvaju njegova svojstva kvaliteta i vek trajanja. Od mnogobrojnih funkcija pakovanja pomenimo samo neke, kao što su: da se proizvod lakše dopremi do mesta prodaje; bolje pripremi za transport i skladištenje; da se ne oštećuje i kvari; da se što više približi potrošaču i sl. Od značaja je i veličina pakovanja. U načelu proizvod treba pakovati u onoj količini koja služi za jednokratnu ili jednodnevnu upotrebu. Proizvodnja i promet, prema prihvaćenom stanovištu, samo su deo složenog kompleksa u integralnom lancu od obezbeđenja sirovina i energije do zadovoljenja potreba potrošača kao značajne karike u tom integralnom lancu.

B. PROVERAVANJE KVALITETA PROIZVODA GKS

Proveravanje, odnosno kontrola kvaliteta u uskoj je vezi sa postizanjem i održavanjem određenog nivoa kvaliteta pp proizvoda. Kvalitet, neosporno, ima vidan uticaj na kupca (na veliko kada je u pitanju sirovina ili poluproizvod, na malo — kada proizvod kupuje potrošač za neposrednu potrošnju). Različi-

ta organoleptička, fizičko-hemijska svojstva proizvoda, svojstva ambalaže i načina pakovanja potrebno je na neki način nadzirati. Kontrola se ne obavlja samo u cilju ustanovljavanja onoga što ne odgovara propisu, već svega što se nalazi u proizvodu unutar dopuštene tolerancije. Kontrolu kvaliteta Farrawell definiše kao integralni sistem kontrole koja sledi proizvodnju, kako bi se zadovoljili parametri predviđeni standardom — propisom o kvalitetu.

Stalnom kontrolom kvaliteta pp proizvoda postiže se sledeće:

- unapređenje proizvodnje, tehnološkog nivoa i podizanje produktivnosti;
- održava se stalni nivo kvaliteta;
- utvrđuje se minimalna i maksimalna tolerancija kvaliteta;
- ekonomičnost proizvodnje i distribucija proizvoda itd.

Prema propisima, proizvođačke organizacije dužne su da vrše kontrolu, odnosno proveravanje kvaliteta proizvoda pre stavljanja u promet. Proveravanjem se utvrđuje da li proizvod odgovara propisanim uslovima i zahtevima u pogledu kvaliteta. Veoma je važno da se to proveravanje vrši po jedinstvenom kriterijumu i metodologiji. Jer ako toga nema, lako dolazi do nesporazuma i različitih stavova po jednoj te istoj osobini proizvoda. Do čega sve dovodi upotreba različitih metoda ispitivanja pokazuje sledeći primer: za kvalitet mleka veoma značajno je odrediti sadržaj mlečne masti. Ako bi se ova komponenta određivala različitim metodama dobili bi se različiti rezultati, pa bi prema jednim proizvod odgovarao kvalitetu, a po drugim ne bi (recimo da se metode razlikuju za 0,15%). Da bi se to izbeglo određena je jedinstvena metoda za utvrđivanje sadržaja masti u mleku (Gerberova metoda). Isto tako je značajno pravilno uzorkovanje koje prezentuje određenu količinu proizvoda.

Ne treba zapostaviti ni interpretaciju rezultata. Njena važnost može se sagledati na sledećem primeru: kod barenih kobasica određen je maksimalni sadržaj vode 60% i masti 30%. Postavlja se pitanje da li proizvod odgovara propisanim uslovima kvaliteta kada sadrži 33% masti i 55% vode.

U kontroli kvaliteta treba primenjivati što egzaktnije, jednostavnije i efikasnije — preciznije metode. U cilju objektivnog i jedinstvenog utvrđivanja kvaliteta na području SFRJ kod pp proizvoda, zakonom je predviđeno da propisi o kvalitetu tih proizvoda, pored ostalog, sadrže i kriterijume, uslove i način kontrole i verifikaciju rezultata.

Uopšte uzimajući, pristup kontroli može biti različit, što zavisi od više faktora: vrste proizvoda, cilja kontrole, elemenata koji se ispituju i sl. Mogu se primeniti jedinstveni i složeni sistemi. Razrađenost i primena metoda proveravanja kvaliteta u velikoj meri zavise od stepena ovladavanja i upravljanja kvalitetom.

Proveravanje se može ograničiti samo na zakonske obaveze, u kom slučaju će broj ispitivanih parametara biti manji, ili se može proširiti na veći broj faktora koji određuju kvalitet proizvoda. Taj širi pristup proveravanju kvaliteta uključuje i veći broj komercijalnih faktora, odnosno faktora marketinga. Prema Mc. Carty-ju marketing je istraživanje ekonomske aktivnosti, koja upravlja tokom robe i usluga od proizvođača do potrošača — korisnika, tako da po mogućnosti najbolje zadovolji i da se postigne nepristrasnost proizvođača. Potrebno je, naime, utvrditi kako je određen proizvod prihvaćen na tržištu, šta treba i šta se sve može preduzeti da se olakša distribucija, bolje očuvan proizvod tokom skladištenja, u kanalima distribucije, transportu, na mestu prodaje u savremenim i klasičnim prodavnicama, sve do njegove konačne potrošnje.

Kod ovoga ispitivanja upotrebljavaju se različiti postupci pored laboratorijskog ispitivanja uzoraka (organoleptičkog i fizičko hemijskog), pristupa se uporednom ispitivanju u cilju ocenjivanja kvaliteta na sajmovima i izložbama, ocenjivanju kvaliteta od strane potrošača i sl. Za svaku vrstu ispitivanja treba prilagoditi metodologiju. Sve dobijene podatke treba analizirati u jednom centru po određenim kriterijumima. Na osnovu rezultata svih ispitivanja pristupa se izradi koncepta kvaliteta novih proizvoda, odnosno inovaciji postojećih.

Proveravanje i analiza kvaliteta proizvoda moraju biti integralni i da u sebi sadrže svaki sve kategorije i zahteve koji se odnose na proizvod u celini (kvalitet u užem i širem smislu). Mesto sprovođenja proveravanja kvaliteta može biti:

- pri proizvodnji i pakovanju proizvoda,
- pri distribuciji i kanalima distribucije,
- pri kupovini i potrošnji proizvoda.

C. Primena propisa o kvalitetu u prometu

Kada je u pitanju proizvodnja, obično nema nejasnoća u vezi sa primenom propisa o kvalitetu proizvoda. Međutim, to pitanje se često postavlja u sferi prometa. Naime, ističe se kao nejasno da li su OUR-i u prometu uopšte obavezni da primenjuju propise o kva-

litetu, a ako jesu u kom stepenu su dužni da to čine i u kojim slučajevima odgovaraju za njihovo neprimenjivanje.

Nema sumnje da se pri tome ide u dve krajnosti: trgovina teži da skine svaku odgovornost u pogledu nedostatak u kvalitetu proizvoda, a proizvodnja okrivljuje trgovinu da ona nepravilnim držanjem i čuvanjem proizvoda doprinosi degradiranju postignutog nivoa kvaliteta u proizvodnji. Mišljenja smo da ne treba dokazivati pogrešnost ovakvih stavova, kako sa stanovišta zakonskih propisa, tako i interesa potrošača i čitave naše zajednice.

Kod toga, pre svega treba imati u vidu da su pp proizvodi po svojoj prirodi složeni, većinom lako pokvarljivi i da im se brzo menjaju nutritivno-fiziološka svojstva, pa čak i kod naizgled kvalitetnih. Da bi se održao postignuti kvalitet i sačuvala biološka vrednost tih proizvoda, potrebno je, u neprekidnom lancu od proizvodnje do potrošnje, posvetiti punu pažnju njihovom držanju i čuvanju. Prema tome, u prometu treba nastaviti kontinuirano obezbeđenje uslova kvaliteta koji su postignuti u proizvodnji. Kod bilo koje manipulacije u distribuciji, transportu, skladištima i sl. treba imati u vidu mogućnost njenog negativnog, dejstva na kvalitet proizvoda.

Sa stanovišta kvaliteta, proizvodnja i promet pp proizvoda na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu treba da budu jedinstven proces, ili dve strane jednog te istog procesa. Briga o kvalitetu treba da bude podjednako zastupljena na svim nivoima toga procesa. Promatranje kvaliteta samo na određenoj relaciji neodrživo je u uslovima sticanja dohotka u udruženom radu na osnovu rezultata rada.

Odredbama Zakona o standardizaciji (član 91) ne pridržavanje propisa o kvalitetu sankcionisano je kao privredni prestup, kako u proizvodnji tako i u prometu, znači, nijedan privredni subjekt (proizvođač i prometnik) ne može izbeći odgovornost ako proizvedu, odnosno stave u promet proizvod a pri tome se ne pridržavaju propisa o kvalitetu. Razumljivo je da prometna organizacija, ne može odgovarati za one nedostatke u kvalitetu koje nije mogla uočiti jednostavnom kontrolom, a predpostavljala je da ih nema. Međutim, ako je do promene svojstava kvaliteta došlo posle preuzimanja robe od proizvođača, a tokom distribucije su primenjeni neodgovarajući uslovi (povećana vlaga, temperatura, uticaj svetlosti i sl.), ili je nepravilnom manipulacijom oštećena ambalaža, pa je proizvod došao u kontakt sa drugim namirnicama i poprimio strani ukus, miris, boju ili je sa njima kontaminiran, onda sva odgovor-

nost leži na OUR-u koji je stavio u promet te proizvode.

Propisane karakteristike kvaliteta treba da se zasnivaju na proverenim rezultatima i dostignućima nauke, tehnike, tehnologije i praktičnog iskustva, kao i mogućih pozitivnih i negativnih efekata njihovog primenjivanja. Postojeći propis o kvalitetu pp proizvoda pretežno su doneti u periodu od 1963 do 1968. g. Kod svih je skoro vršena više puta izmena i dopuna, a doneti su i neki novi propisi. I pored toga što je većina odredaba tih propisa dobra, ipak se u njima može naći veći broj nedostataka kao što su: nedovoljna preciznost određenih formulacija, međusobna neusklađenost, neusklađenost sa naučno-tehničkim dostignućima i sl.

Što se tiče primene propisa o kvalitetu može se reći da je vrlo raznolika: od propisa do propisa, od područja do područja zemlje, od jedne do druge organizacije iste grane i sl. Čak bi se moglo reći da sve odredbe jednog te istog propisa u istoj organizaciji nisu podjednako primjenjene. Usled toga često se ne mogu potpuno ni sagledati sve pozitivne i negativne strane propisanih normi.

Primena propisa uslovljena je čitavim nizom objektivnih i subjektivnih faktora. Zadržaćemo se na nekim od mnoštva subjektivnih faktora. Pre svega, često se može konstatovati da određeni subjekti na koje se propis odnosi nisu isti shvatili kao faktor, sredstvo unapređenja proizvodnje i prometa, unapređenja radnih procesa, racionalnog korišćenja sredstava i sl., već kao nešto nametnuto, po čemu se mora postupati i sl. Iznoseći ove i druge nedostatke ne generališemo pojavu, niti negiramo ispravan odnos prema propisima i vrlo značajne uspehe na području kvaliteta u ovoj oblasti.

Međutim, dešava se kod nekih organizacija da umesto iscrpljivanja svoje aktivnosti u ovladavanju i negovanju motiva za postizanje boljeg kvaliteta, one tu aktivnost usmeravaju na olako sticanje dohotka izigravanjem propisa o kvalitetu. Na taj način dolaze do dohotka koji nije rezultat rada, već monopolskog i drugog nedozvoljenog ponašanja na tržištu, što je protuzakonito i neodrživo u fazi ostvarivanja važnog društvenog principa, nagrađivanja po rezultatima rada. Same organizacije, koje solidno primenjuju propise, trebalo bi da žigošu takve pojave u svojoj grani. Navodimo neke takve nedostatke u proizvodnji

Norme kvaliteta i tehnološka dokumentacija (proizvođačke specifikacije, interne norme, recepture, tehnološki postupak i sl.) do tančina su razrađeni i kada bi se na osnovu to-

ga donosio zaključak onda bi se očekivalo da se proizvodi vrhunski kvalitet proizvoda. Međutim, pokušamo li to uporediti sa stvarnim stanjem, naročito kod upotrebe osnovnih sastojaka, konstatovaće se značajna odstupanja. Čak se negde u normama kvaliteta propisuju strožiji kriterijumi u OUR-ima nego što su određeni propisima, ali one ostaju samo gole norme, koje nikada ne ožive.

Sirovine, kao osnovne komponente sadržaja proizvoda još uvek nedovoljno i nepotpuno ispituju, nepravilno razvrstavaju i specifičiraju. Međutim, poznato je od kakog je značaja dobro poznavanje i razvrstavanje sirovina. Kad se radi sa nepoznatom ili nesigurnom sirovinom onda tehnolog nikad ne može biti siguran u ono što je proizveo i stalno je u neizvesnosti kako će proizvod proći na tržištu. Mnogo se lakše prave kombinacije kada se dodaju sirovine dobro razvrstane po klasama ili kategorijama kvaliteta, pa makar dodavali i slabiju klasu, nego kad su one nepravilno razvrstane.

U sistemu proveravanja kvaliteta takođe ima niz nedostataka. Umesto da se vrši fazna kontrola u toku proizvodnog procesa, da se vrše korekcije kad se pojave odstupanja, dobro kontroliše dodavanje komponenata koje su ograničene, obično se sve svodi na laboratorijsko ispitivanje finalnog proizvoda. Proveravanja post festum, kada se više ne može pomoći. Često se pokazatelji dobijeni proveravanjem nedovoljno koriste, ostaju pasivna gomila podataka kojima se malo ko služi. Prema tome, vrši se ispitivanje radi ispitivanja, umesto da se pristupi integralnoj proveri kvaliteta u svim fazama i na svim nivoima od ulazka sirovine do konačne upotrebe proizvoda.

Napred je rečeno od kolikog su značaja poznavanje ambalažnih materijala, pravilan izbor tipa ambalaže i načina pakovanja i dr. I u ovome domenu egzistiraju brojni nedostaci i problemi. Pre svega, ambalažni materijali se nedovoljno ispituju, ne poznaju se metode ispitivanja, naročito kada se radi o uvoznim materijalima, mali je broj standarda koji utvrđuju kvalitet tih materijala i ambalaže, zatim ne poznaju se dovoljno prednosti i nedostaci određenog tipa ambalaže, ne proverava se kako će ona izdržati lanac počev od proizvodnje, preko distribucije do konačne potrošnje, koje pakovanje po veličini je najpogodnije za transport, a koje za neposrednu potrošnju. De-

šava se na primer, da se proizvod pakuje u veća pakovanja od jednokratne ili dnevne upotrebe, a za to pakovanje se zaračunavaju troškovi u klasičnim prodavnicama ili marketima proizvod se mora raspakivati i ponovo pakovati u rinfuze ili u manja pakovanja (slučaj sa nekim vrstama kobasica). Pri svemu tome se degradira već postignuti nivo kvaliteta, ponekad to dovodi čak do neupotrebljivosti proizvoda.

Upotreba aditiva predstavlja ponegde pravu stihiju. Poznato je da se njihovoj upotrebi svugde u svetu poklanja puna pažnja, i nalaze se pod stalnom kontrolom i stalno se proučavaju. Međutim, neka iskustva upućuju na zaključak da često ne poznajemo supstance koje obilato koristimo, naročito kad su u pitanju proizvodi iz uvoza (u 1976. g. uveženo je 42.000 tona raznih aditiva). Najčešće se oni pojavljuju u vidu komercijalnih naziva, na primer tegomulus (90, kolpur R, i sl. ili u vidu brojeva kombinovanih sa slovima, na primer 555E, G-10 i sl. Preparata koji se upotrebljavaju u proizvodnji prerađevina od mesa ima 16. Ni uvoznici, ni proizvođači koji ih upotrebljavaju ne znaju sastav, hemijske karakteristike ovih proizvoda, budući da isti nisu snabdeveni podacima iz kojih bi se to doznalo. Postoje samo propagandni prospekti koji veličaju njihova svojstva. Najčešće se tu radi o smešama, koje su ponekad jednostavne ali se to ne može dokučiti iz naziva. Neodrživo je upotrebljavati neki aditiv a do kraja ne poznavati njegov hemijski sastav, dejstvo, tehnološki učinak i sl. Nismo protiv njihove upotrebe, ali samo ta upotreba mora biti opravdana i razumna, a kontrola stalna. Ne treba izgubiti iz vida da neki aditivi mogu delovati teratogeno, mutageno, čak i karcinogeno.

Na kraju da pomenemo još i to da se daje skoro na svim skupovima na kojima se tretira problematika kvaliteta pp proizvoda, kritički osvrt na propise, a malo ima samokritičkih osvrta, analiza slabosti i pokušaja rešavanja tih slabosti. Kod svake izmene i dopune propisa, koje treba redovno vršiti, ide se u krajnost jer se pokušava smanjiti vrednost svake norme. Umesto toga zalažemo se sa objektivan pristup i svestranu saradnju svih stručnjaka prehrambene industrije na propisivanju najpogodnijih normi kvaliteta koje će pomoći tehnološki progres i u punoj meri zaštititi potrošača.

opšta razmatranja o koordinaciji terminološke aktivnosti u Jugoslaviji

M. ISAKOVIĆ

U sve složenijem razvoju tehnike i tehnologije a samim tim i privrede, tehnička terminologija dobija sve veći značaj za brzo, precizno i ekonomično sporazumevanje unutar nacionalnih granica i u međunarodnoj odnosno međunarodnoj saradnji.

Radom na terminologiji bave se mnoge nacionalne i međunarodne organizacije i institucije, a u poslednje vreme jačaju nastojanja da se sve aktivnosti na području terminologije povežu u jedan jedinstveni sistem. To potvrđuje i osnivanje (1971) INFOTERMA (Beč-Austrija),* *International Information Center for Terminology*, međunarodnog centra za zadatak da poveže terminološku aktivnost u celom svetu.

Pretpostavka uključivanja u ovu međunarodnu koordinaciju jeste razvijanje terminološke aktivnosti i u pojedinim zemljama. Za našu zemlju kao višenacionalnu (višejezičku) ovo je od posebne važnosti.

U Jugoslaviji postoji jedan broj institucija, organizacija i pojedinaca koji se bave terminologijom, ali ovaj rad, nedovoljan i međusobno često nepovezan, ne može da se suprostavi porastu terminološke zbrke koja je još složenija zbog nepostojanja napredne tehničke terminologije na jezicima naroda Jugoslavije. Takvi naponi, iako nesumnjivo korisni odlikuju se, zbog nedostatka jedne globalne koncepcije njihovog povezivanja i zajedničkih temeljnih stavova o načinu obrade i registrovanja termina, neekonomičnošću, udvostručavanjem poslova i otuda, srazmerno rezultatima, većim finansijskim opterećenjem društva i trošenjem društvenih snaga, kao i nepotpunim rešenjima koja se teško prihvataju jer nisu plod opšte javne diskusije, već često izbor pojedinca ili užih radnih grupa.

Od kojih bi osnovnih stavova trebalo poći bi se rad na terminologiji u Jugoslaviji oslobodio ovih nedostataka? Ovo je pokušaj da se označe neki od tih stavova.

1. Rad na tehničkoj terminologiji je istovremeno stvaranje preciznih instrumenata sporazumevanja u nauci, tehnici i privredi i stvaranje nacionalnih jezika. Iz toga proističe odgovornost stručnjaka pojedinih tehničkih oblasti i organizacija koje su smeštene u tehnički i privredni prostor društva ali i društvenih organa i institucija koje su pozvane da sa jedne strane pruže potporu razvoju jezika a s druge da se brinu da se ovaj razvoj uputi u najpoželjnijem pravcu.
2. Terminološka aktivnost se sastoji od zahvatanja širih ili užih oblasti, od dugoročnih i kratkoročnih projekata. Povezivanje svih aktivnosti u jedinstven sistem i jedan koordinirani postupak omogućuje da se oni naponi na najbolji i najekonomičniji način dopunjuju, ili da iz užih i kratkoročnih projekata, proističu širi i dugoročniji.

Ova dva osnovna stava, podrazumevaju sledeće konstatacije. Rad na nacionalnim jezicima ne predstavlja samo povremenu akciju na osnovu projekta pojedinih institucija, već trajnu orijentaciju i trajni rad kome podršku treba da daju republički organi i zajednice za nauku i kulturu. Nezavisno od načina na koji će se kasnije formirati komparativno prezentiranje tehničkih termina na jezicima naroda Jugoslavije terminološka aktivnost može da se odvija na svakom jezičkom području posebno dok se tome ne priključe ostala područja. Stvar je republika i pokrajina da procene stepen svog interesovanja i vreme uključivanja u zajedničku akciju. Međutim, tamo gde rad otpočinje, pripreme i koncepcije treba da budu takve da omoguće kasnije povezivanje aktivnosti u Jugoslaviji, kao i međunarodnu saradnju.

Terminološka aktivnost podrazumeva čvrstu saradnju stručnjaka pojedinih tehničkih oblasti i jezičkih stručnjaka.

Svaka pojedina inicijativa za rad na terminologiji u jednoj užoj oblasti, bilo da potiče

od naučnih institucija, fakulteta, pojedinih privrednih organa, društva tehničara, Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju, treba da se uklapa u jedan zajednički sistem. S jedne strane to dovodi do širenja prostora pokrivenog izabranim terminima u kome se oblasti povezuju na najhomogeniji način, a s druge, pak, da povezivanje rada u vremenu, što znači da jedan projekat koji u ovom trenutku zadovoljava određene potrebe može kasnije da posluži za složeniji i potpuniji projekat koji recimo spada u dugoročniji program akademija nauka itd. Takvo povezivanje je i osnovna poenta ovog razmišljanja).

Postojeće aktivnosti se ne isključuju, već samo uvode u celoviti sistem na jednom jezičkom području.

Predlogu za navedeno povezivanje, čija je osnovna pobuda ekonomisanje društvenim snagama pridružuje se i predlog za povezivanje sistema finansiranja radi uštede sredstava u radu koji je sam po sebi prilično skup. Po tom predlogu, finansiranje trajnih složenih projekata se dopunjuje i povezuje sa finansiranjem manje složenih projekata ili projekata terminološke objektivnosti u užim oblastima. Tako bismo imali kumulaciju i koordinaciju više načina finansiranja istovremeno i više izvora sredstava koji se međusobno ispomažu. Usvajanje termina treba da prođe kroz utvrđene oblike javne diskusije tako da on postaje zaista prihvaćen od jedne jezičke sredine i budu obezbeđeni uslovi za najoptimalnije rešenje.

Jedan od mogućih predloga za praktično otpočinjanje rada za povezivanje terminološke aktivnosti na jednom jezičkom području sastojao bi se u sledećem:

U republici ili pokrajini (odnosno na jednom jezičkom području) pripremio bi se skup predstavnika naučnih institucija, Akademija nauka, Privredne komore, odgovarajućih republičkih organa, Zajednice za nauku, naučnih radnika itd. na kome bi se utvrdili:

- koordinacioni punkt terminološke aktivnosti na jednom jezičkom području i način njegovog rada,^x
- način da se utvrde već postojeće aktivnosti na području terminologije ili projekti koji su u pripremi,
- način da se iskoristi već dobijeni rad u sistemu koji će se zasnovati,^{xx}
- principi i tehnika javne diskusije o terminima,
- način registrovanja i skladištenja termina koji omogućuje kasnije najpogodnije uključivanje u međunacionalnu i međunarodnu terminološku aktivnost,
- način razmene informacija,
- principi utvrđivanja prioriteta zadatka,
- sistem finansiranja koji će omogućiti da se zadrže postojeći izvori finansiranja i utvrde novi, ali tako da društvo najekonomičnije angažuje sredstva u ovoj aktivnosti.

Rad na utvrđivanju, unifikaciji termina i izdavanje komparativnih terminoloških rečnika (vremenom i kompjutersko skladištenje tehničkih termina) trajan je zadatak jer je tehnički rečnik u stalnom nastajanju. Međutim, ukoliko se učini napor da se terminologija utvrdi u ključnim oblastima, utvrde mehanizmi budućeg dogovaranja i načina saradnje i pruži organizaciona okosnica svima onima koji se terminologijom bave i koji je osećaju danas kao sve značajniju komponentu tehničkog, privrednog i naučnog razvoja.

Kasniji rad odvijace se daleko jednostavnije i uz veći efekat. Oklevanje da se na ovom području preduzmu pomenute akcije znači odlaganje i otežavanje nečega, što nam, prema iskustvima tehnički razvijenijih zemalja, neoizbežno predstoji.

^x Koordinacioni punkt nije određen ostalim učesnicima u terminološkoj aktivnosti, već samo mesto prikupljanja informacija i povezivanja.

^{xx} Naprimera, korišćenje već izrađenih jugoslovenskih terminoloških standarda.

standardizacija tiskanega vezja

CIMPERMAN JOŽE, dipl. ing.

Referat podnet na simpozijumu o telekomunikacijama u Ljubljani, 4. oktobra 1977. godine.

Dinamičan razvoj elektrotehniške tehnologije, industrijske elektronike, telekomunikacij, merilnih naprav, računalniške tehnike in masovna uporaba električne opreme v gospodinjstvih, industriji, medicini in znanosti večata in širita uporabo tiskanega vezja. Hiter promet, zapletani medicinski posegi, avtomatizacija proizvodnih procesov, zaščita in varnost človeka in okolja zahtevajo zanesljivost, beshibnost ter hitro in varno delovanje uporabljene elektronske opreme. Vendar kvaliteta opreme, instrumentov in odvisna samo od električnih in elektronskih sestavnih delov in komponent ampak tudi od kvalitete plošč tiskanega vezja. Vprašanje kvalitete, raznovrstnost tehničnih zahtev in ne nazadnje velika potrošnja tiskanega vezja so kmalu pokazali potrebo, da se predpišejo oziroma standardizirajo osnovni materijali za izdelavo tiskanega vezja, kontrolni postopki, metode preskušanja in zahteve za različne vrste plošč tiskanega vezja npr. eno —, dvostranske, večplastne in zvižave plošče tiskanega vezja ne glede na način izdelave.

Jugoslovenske standarde za tiskano vezje izdaje Jugoslovanski zavod za standardizacijo. Osnutke in predloge standardov pripravi tehnički odbor TO 52 Jugoslovenskega elektrotehniškega komiteta (JEK-a). Ustanovil ga je leta 1953. Jugoslovanski zavod za standardizacijo kot nacionalni komitet Mednarodne elektrotehniške komisije (IEC). V okviru Mednarodne elektrotehniške komisije (IEC) dela tehnički odbor TC 52, ki pripravlja osnutke standardov v obliki dokumentov sekretariata in predloge standardov v obliki dokumentov centralnega biroja. Jugoslovanski tehnički odbor TO 52 študira te dokumente, podaja nanje pripombe in glasuje zanje po pravilu šestih mesecev ali po postopku treh mesecev.

V tehniškem odboru TO 52 sodelujejo poleg strokovnega sodelavca JZS tudi strokovnjaki iz gospodarstva, JNA, znanstvenih ustanov.

Skupno šteje odbor TO 52 petnajst članov. Mednarodna elektrotehniška komisija (IEC) je do danes izdala deset standardov — publikacij z dvanajstimi dopolnitvami. Jugoslovanski zavod za standardizacijo je izdal devet standardov, ki so označeni z JUS N. R7 XXX in vsebinsko odgovarjajo trem IEC publikacijam.

V tabeli 1 je podrobno prikazano stanje med IEC publikacijami in JUS standardi.

Iz tabele 1 je razvitno, da je JZS izdal več **predlogov standardov**, ki so vsebinsko in strokovno zahtevni ter pri pripravi zahtevajo ogromno podatkov, strokovnega znanja, poznavanje jezika in časa. Že od leta 1970. teče razprava o mrežnem sistemu za plošče tiskanega vezja. Namen mrežnega sistema je, da zagotovi kompatibilnost med ploščami tiskanega vezja in na njih montiranimi sestavnimi deli v točkah presečišča mreže. Industrija zabavne elektronike in široke potrošnje ter nekateri proizvajalci sestavnih delov zahtevajo za določevanje položaja spojev na plošči tiskanega vezja mrežo v nominalnimi razmaki v obeh smereh 2,50 mm. »Profesionalna« elektronika z integriranimi vezji uporablja mrežo z nominalnimi razliki 2,54 mm, ki je predpisana z mednarodnim standardom. Proizvajalci konektorjev so zahtevali, da se standardizira še mreža z nominalnim razmakom 3,96 mm in 4,00 mm. Tehniški odbor TO 52 je poslal anketne lističe porabnikom in proizvajalcem tiskanih vezij in sestavnih delov z namenom, da ugotovi »življenjsko dobo« mrežnih sistemov, ki niso v skladu z mednarodnim standardom. Odločitev bo znana na sestanku strokovne komisije Jugoslovenskega zavoda za standardizacijo 29. septembra 1977.

V začetku leta 1978. bo izšel standard JUS N. AO.541 v obliki »elektrotehniškega slovarja«, v katerem so zbrani 103 izrazi in zanje ustrezne definicije s področja izdelave, kontrole in preskušanja tiskanega vezja. Izrazi so v slovenskem, hrvaškem, knjižnem, srbsko-hrvatskem, maketonskem ter v francoskem, angleškem, ruskem in nemškem jeziku. Pri pripravljanju standarda so sodelovali poleg strokovnjakov še jezikoslovci, lektorji

Štev. I E C publ.	N A Z I V	Leto izdaje	Številka J U S standarda	Leto izdaje
97	Mrežni sistem za plošče tiskanega vezja	1970	N.R7.051 predlog standarda	1977
194	Izrazi in definicije za tiskana vezja	1975	N.A0.541 anotiran predlog standarda	1977
249—1	Osnovni material za tiskana vezja	1968	N.R7.021	1972
249—1A	I. del: testne metode prva dopolnitev	1970		
249—1B	druga dopolnitev	1972		
249—1C	tretja dopolnitev	1973		
249—1D	četrti dopolnitev	1976		
249—2	Osnovni material za tiskana vezja	1970	N.R7.022 N.R7.023	1972 1972
249—2A	II. del: specifikacije prva dopolnitev	1971	N.R7.024	1972
249—2C	druga dopolnitev	1973	N.R7.025	1972
249—2B	tretja dopolnitev	1973		
249—2D	četrti dopolnitev	1975	N.R7.026	1972
249—2E	peta dopolnitev	1975		
249—3	Posebni material za tiskana vezja	1973		
249—3A	prva dopolnitev	1976		
286	Pakiranje komponent na kontinuirni trak	1968	N.R7.052 predlog standarda	1977
321	Navodilo za konstrukcijo in uporabo sestavnih delov, na- menjenih za montažo na plo- šče s tiskanim ožičenjem in tiskanim vezjem	1970	N.R7.053 predlog standarda	1977
326	Splošne tehnične zahteve in kontrolne metode za plošče tiskanega vezja	1970	N.R7.031	1974
326—A	prva dopolnitev	1972	N.R7.032	1974
326—B	druga dopolnitev	1974	N.R7.033	1974
326—C	Večplastne plošče tiskanega vezja	1974		
326—2	Tiskane plošče II. del: testne metode	1976		

terminoloških komisij v posameznih republikah.

Iz dneva v den se na tržišču pojavljajo novi osnovni materiali za izdelavo tiskanega vezja tako, da je oblikovalec nemalokrat pred težavo izbira najprimernejšega materiala. Pri izbiri je treba upoštevati tip plošče (eno —, dvostranske, večplastne, zvižave), električne lastnosti, mehanske lastnosti, posebne zahteve npr. samougasljivost.

Danes je standardizirano osem materialov, to so: fenol-celulozni laminat visokih električnih vrednosti in ekonomske kvalitete, papir-fenolni laminat, epoksi-celulozni laminat, štiri vrste epoksi — s steklinimi vlakni ojačani laminati vsi pokovinjeni z bakreno folijo različnih debelin. Za vse vrste osnovnega materiala so predpisani preskusi od tega devet električnih in štirinajst neelektričnih preskusov z namenom, da za izdelavo plošč tiskanega vezja uporabljamo samo kvaliteten osnovni material. Mnogi proizvojalci tiskanega vezja so kontrolirali in preskušali kvaliteto plošč po različnih standardih npr. MIL, DIN, BS, ... Mednarodna elektrotehniška komisija (IEC) je izdala revidirano publikacijo IEC 326-2 (1976). Tehniški odbor že pripravlja ustrezen predlog standarda o testnih metodah za plošče tiskanega vezja.

Sestavni del, ki naj bo montiran na ploščo tiskanega vezja, mora zadostiti številnim zahtevam, da je tem zagotovljena učinkovita proizvodnja, montaža in kvaliteta. Pri montaži tiskanega vezja je posebno pomemben tudi način embaliranja sestavnih delov. To je področje, kjer tehniški odbor TO 52 tesno sodeluje z drugimi tehniškimi odbori TO 40, TO 47, TO 48. V javni razpravi sta dva predloga standardov.

V Jugoslaviji že izdelujemo večplastne plošče tiskanega vezja. Mnogi proizvojalci elektronskih naprav jih tudi uvažajo, vendar še ni ustreznega JUS standarda za preskušanje in kontrolo le-teh. V teku so priprave za izdelavo predloga standarda.

Od 19. do 23. septembra 1977. bo v Italiji mednarodno zasedanje tehniškega odbora TC 52, kjer bodo v obravnavi predlogi standardov o novih osnovnih materialih, o metodah in materialih za izdelavo klišejskih risb, o embaliranju plošč tiskanega vezja, o novih kontrolnih postopkih.

Skratka, jugoslovanski tehniški odbor TO 52 bo moral vložiti še mnogo naporov, da bo do leta 1980. zastavljen cilj: to je ujeti korak z mednarodno standardizacijo. To mu bo uspelo le ob večjem angažiranju proizvajalcev in porabnikov tiskanega vezja.

kvalitet proizvoda kao jedan od kriterijuma u samoupravnom dogovaranju proizvođača-prometa i organizovanih potrošača

Luka MARKOVIĆ, dipl. ing.

Kvalitet proizvoda i usluga čini jednu od osnova povezivanja potrošača, prometa i proizvođača. Sadržina tog povezivanja je njihova uzajamna i konstruktivna saradnja na unapređenju kvaliteta proizvoda i usluga. Ukoliko je taj stepen povezivanja veći utoliko je veća sigurnost potrošača da će biti zaštićen od lošeg kvaliteta. Praktična realizacija ove teorijske postavke zahteva da potrošači i posebne organizacije potrošaču usmere svoju društvenu aktivnost na sva područja kvaliteta proizvoda i usluga. S toga je veoma bitno imati u vidu i osnovne zakonske regulative koje se odnose na ovu materiju a to su prvenstveno čl. 78, čl. 23 i čl. 650 (mada to sadrže i još neki jlanovi) Zakona o udruženom radu odnosno čl. 11 i čl. 13. Zakona o osnovama poslovanja organizacija udruženog rada u oblasti prometa robe i usluga u prometu robe i o sistemu mera kojima se sprečava narušavanje jedinstva jugoslovenskog tržišta u toj oblasti.

Naše tržište je danas uglavnom dobro snabdeveno robom. Potrošač, zbog toga, vrlo često nije prinuđen da kupuje sve što mu se ponudi, nego je u mogućnosti da bira robu u skladu sa svojim potrebama i finansijskim mogućnostima. Pitanje kvaliteta proizvoda na tržištu time postaje sve važnije.

Pri izboru robe pred potrošača se postavljaju dva osnovna problema: da li će proizvod koji kupuje odgovarati željenoj nameni na zadovoljavajući način i da li će za uloženi novac dobiti odgovarajuću vrednost. Ni jedan ni drugi problem nisu laki za rešavanje, naročito kada je u pitanju individualni potrošač — građanin bez dovoljdg tehničkog obrazovanja koji se suočava sa mnoštvom različitih, a isto tako sa mnoštvom istih tipova i vrsta proizvoda. Normalno je onda, da potrošač očekuje od društva da mu pomogne i

da ga zaštiti od stihije tržišta. Ova zaštita se sastoji prvo u tome da se utvrde i sprovedu u život određena pravila koja će nametnuti obaveze u pogledu stvaranja i održavanja kvaliteta svima onima koji mogu na to uticati, a zatim u tome da se potrošaču pruži dovoljno podataka na osnovu kojih će moći da izvrši i pravilan izbor.

Postoji desetak propisa (pravilnika) kojima se reguliše kvalitet životnih namirnica (kvalitet mesa i proizvoda od mesa; kvalitet voća i povrća i proizvoda od voća i povrća; kvalitet mleka i proizvoda od mleka; kvalitet žitarica, mlinskih proizvoda, hleba i peclva, testenina i kekisa, itd.). Ti propisi imaju poseban značaj zbog toga, što tretiraju pitanje kvaliteta životnih namirnica, kao proizvoda koji potrošači svakodnevno kupuju, pa je otuda i naročito važno pitanje zaštite potrošača kod tih proizvoda.

Poznavanje propisa je, od neobičnog značaja za zaštitu potrošača. To se pre svega odnosi na radnike u prodavnicama i drugim prodajnim jedinicama koji svakodnevno dolaze u neposredan kontakt sa potrošačima, i s druge strane, na same potrošače. Smatramo da je nedopustivo, na primer, da jedan prodavac ne zna da je zabranjeno držati u prodaji proizvod kome je istekao deklarirani rok upotrebe, bez obzira na to što je taj rok tek istakao i što prodavac inače smatra da je takav proizvod još dobar i podoban za promet, ili, na primer, da ne zna da je zabranjeno da kroz omotni materijal nesrazmerne težine zakida potrošaču na meri, itd. Tu bi morale same organizacije udruženog rada mnogo više da se angažuju. One moraju da se angažuju, s jedne strane, na stručnom osposobljavanju svojih radnika, i, s druge strane, na efikasnijoj internoj kontroli koja treba da ustanovi da li ti radnici poštuju važeće propise i kakav je njihov odnos prema potrošačima. Što se tiče samih potrošača

većina od njih ne zna svoja prava iz važećih propisa, niti pak nešto bliže o propisima o kvalitetu pojedinih proizvoda.

Svakako da je teško od potrošača tražiti da poznaje sve propise, ali bi u tom pravcu trebalo nešto više učiniti nego što je do sada učinjeno. Glavni posao tu bi trebalo da obave organizacije potrošača, a i sredstva javnog informisanja mogla bi dati svoj doprinos u tom smislu. Drugim rečima, potrebna je jedna šira, zajednička i sinhronizovana akcija.

Prema tome, samo borbom za poštovanje i dosledno primenjivanje zakonskih propisa u proizvodnji i prometu može se postići uspeh uz angažovanje svih svesnih i organizovanih snaga: od saveta potrošača, radnih ljudi i građana u mesnim zajednicama, radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, internih i samoupravnih radničkih kontrola, pa preko svih društveno-političkih i drugih organizacija, do inspekcijskih organa opština, pokrajina, republika i Federacije.

Da je na ovom planu moguće delovati pokazuje iskustvo Privredne komore Beograda i Centra za potrošače Zavoda za ekonomiku domaćinstva SRS, i Konferencije potrošača Beograda, koji su se angažovali po pitanju kontrole kvaliteta proizvoda široke potrošnje u prometu. Njihovo iskustvo objektivnog informisanja potrošača o kvalitetu robe široke potrošnje koja se nalazi u prometu, pokazalo je:

- da se utvrđivanjem stvarnog kvaliteta velikog broja proizvoda najšire potrošnje (u prvom redu prehrambenih) preko šifrovanih uzoraka i stručnih komisija, pružala sigurna orijentacija potrošačima u pogledu kvaliteta proizvoda koje oni svakodnevno kupuju i da se na taj način štite njihovi osnovni interesi. Ovo je utoliko značajnije, što često skupi i vešto reklamirani proizvodi nisu u pogledu kvaliteta i najbolji;
- da objavljivanjem preko svih sredstava informisanja rezultata ocenjivanja svojstava i kvaliteta određene vrste robe, Centar podstiče proizvođače da se bore za plasman poboljšanjem kvaliteta i asortimana;
- da se proizvođačima pruža mogućnost da realno sagledaju asortiman i kvalitet svojih proizvoda, da vrše nužna poređenja sa odgovarajućom robom konkurenata i izvlače potrebne zaključke za dalji rad;
- da se utvrđivanjem kvaliteta pojedinih roba masovne potrošnje daje orijentacija trgovini i ugostiteljstvu da nabavljaju proizvode koji su u datom momentu visokog i najvišeg kvaliteta;

— da su proizvodi lošeg kvaliteta i proizvodi koji ne ispunjavaju propisane norme eliminisani, dok su proizvodi vrhunskog kvaliteta nagrađeni plaketom »Zlatni pobednik Beograda« odnosno »Diplomom za kvalitet«. O rezultatima ocenjivanja potrošači su detaljno upoznati preko štampe, radija i televizije, a predaja diploma i plaketa vršena je u Privrednoj komori Beograda. Proizvođačima nagrađenih proizvoda daje se pravo da svoje proizvode obeležavaju utiskivanjem u etiketu simbola »Zlatni pobednik Beograda« odnosno »Diploma za kvalitet« ili putem posebne nalepnice, koja je najčešća. Sve ovo pomaže potrošačima da lako uočavaju i kupuju robu visokog kvaliteta.

Do sada preko 14.000 ispitanih artikala raznih vrsta proizvoda predstavljaju vrlo ozbiljan rad na zaštiti potrošača i unapređenja kvaliteta. Pri tome akcenat je na prehrambenim proizvodima i pićima koji čine 87% proizvoda, dok 13% čine proizvodi tekstila, lične higijene, kožne obuće i drugo;

— da ono što posebno zabrinjava, na osnovu ovih rezultata, jeste da je 19% ili svaki peti proizvod lošeg kvaliteta, a svaki deseti proizvod je »onaj pravi« odnosno vrhunski kvalitet. Ova srazmera u stanju kvaliteta na tržištu, a time i na našim trpezama svakako da predstavlja crveni signal za sve one koji mogu uticati na poboljšanje kvaliteta.

Naša ukazivanja, u tom smislu su već godinama nedvosmislena pogotovu što je ovaj odnos kod prehrambenih proizvoda još nepovoljniji jer je samo 8% onih sa vrhunskim kvalitetom, a 27% prehrambenih proizvoda je u grupi »zadovoljava«, dok je svaki peti »eliminisan«. Takođe je evidentno, prema ovim ocenjivanjima da je po pravilu malo proizvoda koja imaju standardan kvalitet na tržištu, i ako ima usamljenih primera konstantnog kvaliteta, zapaženo je da se više može govoriti o kvalitetu koji oscilira od serije do serije;

— da se na tržištu Beograda plasiraju poljoprivredno-prehrambeni proizvodi iz čitave naše zemlje, pa ovi rezultati imaju jugoslovenski karakter. Veoma je značajna činjenica da je utvrđeno da malo ovih proizvoda ima standardan kvalitet na tržištu;

— da je pitanje odnosa cena i kvaliteta proizvoda nedovoljno izučavano sa gledišta potrošnje materijalnih dobara i usluga. Cena i kvalitet bitno utiču na razvoj proizvodnje i potrošnje proizvoda. Zapažena je pojava na tržištu da cena ne održava kva-

litet proizvoda, da se prodaja poljoprivredno-prehrambenih proizvoda prema kvalitetu i cenama ne primenjuje. Kod mnogih uzoraka kvalitet proizvoda ne održava cenu;

— da je deklaracija koja prati proizvod veoma važan elemenat informisanja potrošača o osnovnim kvalitativnim svojstvima proizvoda. Deklaracija koja prati proizvod treba da pruži pravu i osnovnu informaciju svakom potrošaču o proizvodu koji namerava da kupi. Ispitivanjima se utvrdilo da se često kroz deklaraciju koja prati proizvod daju nepotpuni i netačni podaci. Posebno se zapaža netačnost deklaracije i oskudnost podataka kod uvoznih proizvoda;

— da svoju funkciju povezivanja proizvođača i potrošača, preko kvaliteta proizvoda, trgovina ne vrši na sasvim zadovoljavajući način, mada je učinjen vidan napredak u njenoj modernizaciji i efikasnosti;

— da je opšta pojava da je potrošač nedovoljno i nestručno informisan o kvalitetu proizvoda koji namerava da kupi;

— da u novim uslovima samoupravnog povezivanja proizvodnje, prometa i potrošnje, uloga trgovine, sa akcentom na kvalitetu predstavlja bitan elemenat u podizanju značaja uloge kvaliteta. Trgovinske organizacije »Centroprom«, »Gorica«, »Višnjica«, robne kuće »Beograd« i »Smederevka« na sastancima svojih organa samoupravljanja donele su zaključak da ne ugovaraju »eliminisanje« proizvoda koji ne zadovoljavaju minimum kvaliteta.

Aktivno učešće ovih organizacija, u akciji, predstavlja napor, odnosno jedan vid efikasnog uticaja na proizvođače da unaprede kvalitet svojih proizvoda. I kako je dalje rečeno u odlukama ovih organizacija »radi pune afirmacije ove društveno korisne akcije pružiće se puna podrška i saradnja Centru za potrošače i Konferenciji potrošača«.

Ovaj rad na zaštiti potrošača zasnovan je na blagovremenom i dobrom organizovanju potrošača u Beogradu.

U praksi postoje više formi organizovanja potrošača. Prvenstveno u mesnoj zajednici, što je jasno s tim da ni ona ne može biti jedini okvir za delovanje potrošača zato što neki interesi potrošača prelaze okvire mesne zajednice. (Neke trgovinske organizacije koje na nivou opštine, grada i šire razvijaju svoju delatnost; to je slučaj i s gradskim obraćajem, PTT i drugim komunalnim uslugama, proizvodnjom robe šire potrošnje itd.). Zato je u Beogradu od 1970. godine osniva-

njem Gradske konferencije potrošača sačinjen i koncept organizovanja potrošača, a aprila 1976. godine taj proces je zaokružen potpisom »Samoupravnog sporazuma o organizovanju i zadacima potrošača u Beogradu«. Organizovanje potrošača izvršeno je na delegatskom principu na osnovu Samoupravnog sporazuma mesnih zajednica o organizovanju i zadacima potrošača u Beogradu, koji su potpisale sve mesne zajednice.

U svim gradskim i prigradskim opštinama formirane su:

— *OPŠTINSKE KONFERENCIJE POTROŠAČA*

(jedinstven naziv za svih 16 opština)

Skoro u svim mesnim zajednicama oformljeni su i funkcionišu:

— *SAVET POTROŠAČA MESNIH ZAJEDNICA*

(jedinstven naziv za sve savete potrošača u mesnim zajednicama)

Na nivou grada postoji:

— *GRADSKA KONFERENCIJA POTROŠAČA*

Porast uloge kvaliteta i značaj ocenjivanja

U sprovedenu određene politike snabdevanja Beograda značajna uloga je data kvalitetu tako da čl. 9, stav 10. Društvenog dogovora o organizovanom snabdevanju Beograda poljoprivredno-prehrambenim proizvodima propisuje sledeće:

— »Da će isključivati iz prometa sve proizvode iz člana 2. ovog Društvenog dogovora, koji po oceni Centra za potrošače, a na osnovu naučnih i organoleptičkih ispitivanja, ne ispunjavaju uslove kvaliteta predviđene odgovarajućim pravilnikom i uzansama«.

Na osnovu navedenog Društvenog dogovora i sporazuma sa napred istaknutim prometnim organizacijama iste su u sporazumima sa proizvodnim organizacijama uneli klauzulu koja »eliminisanje« proizvode u Centru isključuje iz dalje prodaje.

Već je sve češća pojava da se sklapaju i Samoupravni sporazumi između pojedinih saveta potrošača mesnih zajednica i prometnih organizacija posebno po pitanju kvaliteta i asortimana robe svakodnevnog potrošnje.

— Gradska konferencija potrošača Beograda je zadužila Centar za potrošače samoupravnim sporazumom da obavlja poslove na unapređenju kvaliteta i asortimana proizvoda i usluga i da u tom smislu vodi odgovarajuće akcije i ostvaruje saradnju sa

organizovanim potrošačima u mesnim zajednicama.

- Veoma je interesantan i podatak da je samoupravnim sporazumom između Centra i »Studija B« regulisano da se »eliminirani« proizvodi ne reklamiraju, odnosno nakon ocenjivanja skidaju sa reklame.
- Novi Zakon o standardizaciji prvi put obuhvata i uporedna ispitivanja — ocenjivanja kvaliteta, a urađeni su i standardi koji regulišu jedinstvenu metodologiju ovih ocenjivanja, kao i uslove koje treba da ispunji organizacija koja organizuje ispitivanja.

Standardizovanje ove materije treba da osigura: ravnopravnost i sistematičnost pri kontrolisanju i ispitivanju ujednačenosti metoda i postupaka kontrolisanja — ocenjivanja, prikazivanja rezultata i informisanja kao i da obezbedi stručnost i nepristrasnost u sprovođenju ocenjivanja.

Ocenjivanje kvaliteta proizvoda i usluga ima sve značajniju ulogu u daljem razvoju materijalne proizvodnje i zaštite životnog standarda. Ovaj sistem se u potpunosti afirmisao i stekao je puno poverenje proizvođača i potrošača. Razvoj savremene i visoko produktivne privrede sa razvijenom strukturom proizvodnih i potrošnih dobara i stalan porast životnog standarda dobara i usluga zahtevaju dalje unapređenje i proširenje sistema ocenjivanja kvaliteta proizvoda i usluga. Dalji rad na tom planu neophodno je usmeravati u tri osnovna pravca.

Prvo, postojeća struktura ocenjivanja kvaliteta proizvoda je jako jednostrana jer je postavljeno ocenjivanje kvaliteta industrijskih proizvoda, dok se usluge uopšte ne ocenjuju. Programom rada za 1977. godinu poboljšala se u izvesnoj meri struktura ocenjivanja. U skladu sa raspoloživim stručnim i materijalnim mogućnostima potrebno je u narednom periodu više obuhvatiti ocenjivanje potrošnih industrijskih dobara i posebnu pažnju posvetiti ocenjivanju usluga. Potražnja za uslugama u zanatstvu je u stalnom porastu. To ukazuje na potrebu da se kompleksnije razmotre problemi razvoja zanatstva i posebno da se sistematski vrši ocenjivanje ovih i svih drugih vrsta usluga.

Drugo, Beograd je za sada jedini grad u Jugoslaviji u kome se na organizovan i stručan način vrši ocenjivanje kvaliteta proizvoda. Potrošači u mnogim gradovima naše zemlje na ovaj način nisu dovoljno zaštićeni od lošeg kvaliteta proizvoda. Radi toga, društveno je neophodno da se rezultati ocenjivanja kvaliteta proizvoda u Beogradu šire koriste tako što bi se dostavljali svim gradovima u zemlji, imajući u vidu činjenicu da se na beogradskom tržištu plasira roba svih jugoslovenskih proizvođača. Ekonomski je neizbežno da svi veći gradovi osnivaju svoje centre za ocenjivanje kvaliteta proizvoda, jer je to skup poduhvat koji traži velika materijalna sredstva i stručne kadrove. Sa društvenog stanovišta opravdanije je da aktivnost Centra za potrošače Zavoda za ekonomiku domaćinstva SR Srbije dobije širu primenu, što bi trebalo da se reguliše samoupravnim sporazumom sa ostalim gradovima i organizacijama potrošača koji su zainteresovani da koriste rezultate ocenjivanja kvaliteta proizvoda u Beogradu.

Treće, ocenjivanje kvaliteta i usluga ima sve značajniju ulogu u daljem društveno-ekonomskom razvoju. To posebno ističe potrebu da se prouče mogućnosti da se u Jugoslaviji izgradi savremen, stručan i organizovan sistem ocenjivanja kvaliteta proizvoda i usluga. U tom smislu, razmotriti predlog da se formira interesna zajednica na jugoslovenskom nivou, za sistem ocenjivanja kvaliteta proizvoda i usluga.

Međutim, dok se takav organizovan sistem ne izgradi, Gradska konferencija potrošača Beograda je predložila da se redovno svake godine u organizaciji Centra za potrošače i ostalih stručnih institucija vrši jedanput godišnje u svim republičkim i pokrajniskim centrima i drugim većim industrijskim i turističkim centrima ocenjivanje kvaliteta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Takva akcija bi na širem jugoslovenskom planu dala veoma značajne rezultate, doprinela ujednačavanju kvaliteta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i obezbedila veći stepen zaštite potrošača širom naše zemlje. Ovu inicijativu potrebno je pokrenuti kod Privredne komore Jugoslavije i drugih institucija.

pregled rada međunarodnih organizacija u oblasti mleka i proizvoda od mleka

Dr. Života ŽIVKOVIĆ

Polazeći od činjenice da je mleko najkompletnija hrana za porast novih i regeneraciju postojećih ćelija organizma, jasno je da mu se svuda u svetu posvećuje posebna pažnja. Ovim se može objasniti i uska veza između razvoja industrije i razvoja mlekarstva. Naime, sa povećanjem broja potrošačkog stanovništva u industrijskim centrima i gradovima, rasla je i potreba za povećanjem količina mleka. Sa svoje strane ovo je imalo uticaja na iznalaženje uslova za bolje i duže čuvanje mleka. Mleko je postalo tržna roba, a to znači da je morao da ga prati određeni kvalitet. Mada se na kvalitetu mleka, kako se vidi, radi dosta dugo, može se reći da je najzapaženiji rad nastao neposredno posle II svetskog rata. Bio je to period nastajanja raznih međunarodnih organizacija koje su imale za zadatak da rade na unapređenju proizvodnje i kvaliteta mleka i proizvoda od mleka. S obzirom da je u prethodnom periodu bilo standarda iz ove oblasti samo u nekim zemljama, prvi zadatak je bio da se ti standardi prilagode i prihvate i od strane drugih zemalja i time se uvrste u red međunarodnih standarda. Brži razvoj proizvodnje mleka nametnuo je potrebu mnogo bržeg rada na ovoj problematici. Pored ostalog, verovatno je i to bio razlog da je na problematici standardizacije mleka i proizvoda od mleka istovremeno radilo više međunarodnih organizacija. U početku je to bilo sasvim razumljivo, ali se kasnije osetilo da rad većeg broja organizacija na istom problemu može biti štetan, odnosno u najmanju ruku može dovesti do usporavanja rada na standardima iz ove oblasti.

Međunarodne organizacije koje rade na standardizaciji mleka

Ovde treba pomenuti ISO — Međunarodnu organizaciju za standardizaciju u okviru koje radi Komitet za poljoprivredu TC 34, odnosno potkomitet za mleko i proizvode od mleka SC 5.

Pored pomenute međunarodne organizacije na standardizaciji radi IDF — Međunarodna mlekarska federacija, zatim FAO, WHO, kao i AOAC (Association of analytical Chemists). Svaka od ovih organizacija je donosila standarde pa je logično da je moglo doći do nekih dupliranja a pored toga, kako smo već izneli, i do otežavanja rada. Imajući sve ovo u vidu, već duži niz godina u programima rada svake od ovih organizacija nalazi se i obavezna stavka »saradnja sa drugim međunarodnim organizacijama«. Ta saradnja je urodila plodom jer su se pojedini problemi bolje sagledali na zajedničkim sastancima čak i u slučajevima kada je na plenarnim sastancima jedne bio prisutan samo predstavnik druge organizacije. No, s druge strane, to je dovelo i do boljeg sagledavanja mogućnosti bržeg rešavanja problema standardizacije kvaliteta mleka i proizvoda od mleka kao i metoda za kontrolu propisanog kvaliteta. Saradnja sa predstavnicima druge međunarodne organizacije istakla je potrebu većeg objedinjavanja istih poslova u ovoj oblasti. Tako su nastale združene organizacije kao što je Codex alimentarius commission koja objedinjava rad FAO i WHO a bavi se standardizacijom kvaliteta mleka i proizvoda od mleka. Istim putem pošla je i Međunarodna organizacija za standardizaciju ISO Komitet za poljoprivredu TC 34, odnosno potkomitet za mleko i proizvode od mleka — SC 5. Na plenarnom zasedanju koje je održano aprila 1975. godine u Londonu, potkomitet za mleko i mlečne proizvode je rasformirao svoje radne grupe a umesto njih predložio združene grupe eksperata ISO, IDF i AOAC.

Iskustvo združenih grupa ISO, IDF i AOAC

Na osnovu rezolucije br. 3 koja je doneta na plenarnom sastanku u Londonu, Potkomitet SC 5 je uzeo obavezu da pri formiranju združenih grupa eksperata konsultuje IDF i AOAC (sekretarijate). Na osnovu dobijenih izveštaja evidentno je da je ova obaveza ispunjena tako što je prema potrebama svake od pomenutih organizacija kao i prema planu rada

koji je usvojen na sastanku u Londonu, formirano ukupno 8 radnih združenih grupa eksperata. Način formiranja i broj članova — eksperata, zavisio je od zainteresovanosti pojedine od pomenutih međunarodnih organizacija. Nije bilo potrebno da zastupljenost bude po nekom odnosu budući da se tražio rad direktnih stručnjaka. Tako je u pomenutom periodu od oko 2 godine formirano ukupno 8 takvih grupa koje su se prema problematici sastajale ili dogovarale putem prepiske.

Na sastanku u Z. Berlinu od 19. do 23. septembra 1977. g. održani su sastanci svih 8 radnih grupa eksperata kojima se pridružio i izvestan broj posmatrača koji su takođe aktivno učestvovali u radu. Na kraju ovih zasedanja izneti su rezultati rada na plenarnom zasedanju SC 5 TC 34 kome su prisustvovali i predstavnici ostalih organizacija.

Pošto je ovo bio prvi plenarni sastanak posle formiranja združenih umesto samo ISO grupa, logično je da je mnogo veća pažnja bila posvećena radu i problemima nastalim u toku rada od oko 2 godine. Karakteristično je da su svoja zapažanja iznosili kako predstavnici potkomiteta SC 5 (ISO), tako isto i predstavnici IDF i AOAC. Opšti zaključak je da je saradnja u pomenutom periodu od aprila 1975. do septembra 1977. godine bila dobra. Bilo je čak mišljenja da je ta saradnja i vrlo plodna. Međutim, pored ovog govorilo se i o problemima sa ciljem da se iznađu bolja rešenja i rad na standardizaciji mleka usavrši. Naime jedan od vrlo karakterističnih problema bio je utrošak vremena za dobijanje saglasnosti od strane članova svake od pomenutih tri organizacija. I pored toga što se rad na standardizaciji odvijao bez zajedničke združene grupe, saglasnost traže sekretarijati svake organizacije. Ova potreba je bila sagledana već u Londonu prilikom donošenja odluke o zajedničkom radu. No, s druge strane, iskrslalo je nešto što se nije moglo predvideti do kraja. Bilo je dogovoreno da se združena grupa posle dobijanja primedbi od svih članica neizostavno razmotri i eventualno usvoji ili odbaci neke od tih primedbi. Novi tekst je trebalo sada takođe poslati svim članicama da daju svoje mišljenje. Još teža je situacija je bila ako jedna od tri pomenute organizacije ove radne grupe stavi primedbu na tekst koji su članice druge dve organizacije već prihvatile. U tom slučaju je ispravka u vezi sa primedbom morala ponovo da ide na saglasnost svim zemljama članicama što je dovodilo do velikog produžavanja vremena donošenja standarda. Ovaj problem nije jednostavan, sigurno je da će i

dalje biti prisutan ali je sigurno i to da se mora naći neko prihvatljivo rešenje. U vezi sa tim sekretarijat SC 5 je predložio objedinjavanje sastanaka sekretarijata u cilju bržeg rešavanja ovakvih problema. To je prihvaćeno kao predlog koji će morati da se razmatra.

U cilju daljeg razmaranja rada ovih združenih grupa eksperata interesantno je navesti, bar u kratkim crtama, koji je bio njihov predmet rada u pomenutom periodu od dve godine. U tom cilju navešćemo neke od najvažnijih problema sa kratkim osvrtom na postignute rezultate.

Jedna od novina u sagledavanju ove problematike, koju ističemo, jeste da se mleko ne sme posmatrati samo kao jedan čist proizvod već kao deo svih prehrambenih proizvoda. Ovo je objašnjeno činjenicom da se na tržištu sve češće javljaju proizvodi koji pored mleka sadrže i druge sastojke. Ovo odmah nameće potrebu standardizovanja kvaliteta a još tiše usaglašavanja standardizovanih metoda kojima se može kontrolisati taj kvalitet. U toku pomenutog perioda došlo se do zaključka da neke od metoda koje su korišćene za ispitivanje mleka nisu dale zadovoljavajuće rezultate pri ispitivanju proizvoda u kojima mleko čini samo jedan deo. Pored ovoga, na sastancima radnih grupa u Z. Berlinu vođeni su vrlo korisni razgovori o već postojećim metodama, kao na primer o ispitivanju masti metodom Röse Gottlieb, gde je bilo predloga u vezi sa izvesnim dopunama. Međutim, na bazi priloženih podataka zaključeno je da bi se uvođenjem novih operacija došlo do produženja vremena potrebnog za korišćenje ove metode pa u mnogim slučajevima čak i do netačnih rezultata.

Vrlo su interesantna izlaganja o radu na određivanju vlage u mleku i proizvodima od mleka. Od do sada ustaljene temperature sušenja, koja je iznosila uglavnom 105°C definitivno se odustalo jer je brojnim ogledima dokazano da pri ovim uslovima dolazi do gubitka isparljivih masnih kiselina, a time i do netačnih konačnih rezultata. Nije donet definitivni zaključak, ali je jasno rečeno da je 102° gornja granica temperature sušenja sa mogućnošću da se ona spusti još niže za neke proizvode, o čemu će odgovorna grupa posle određene provere podneti izveštaj.

I pored unošenja ekstrakcionih metoda za određivanje sadržaja masti, metoda po Gerbertu je ostala kao vrlo pouzdana pod uslovom da se još urade izvesne provere i prilagođavanja butirometara i da se koriste svi do sada objavljeni standardi i preporuke.

Posebno zaduženje je dobila grupa koja će raditi na ispitivanju ponovljivosti analiza, koje omogućuju donošenje zaključaka o vrednosti jedne metode.

Pored rada na novim, predviđeno je da posebna grupa radi na reviziji postojećih standarda.

Ostale grupe su dobile zadatak da rade na standardima ili predlozima standarda za pojedine proizvode.

Na osnovu iznetog može se zaključiti da se svim problemima u ovakvim združenim grupama, pristupa kompleksnije. Pri rešavanju istih sve tri organizacije su zastupljene i odmah mogu staviti svoje primedbe i dati svoje

predloge. Praktično znači da i pored pomenutog otežanog završavanja pojedinog standarda, brže se zahvataju kompleksni problemi. Posebno je interesantno da je želja svih eksperata rešavanje problema a to nalaže namećanje nužnosti rešavanja i onih o kojima se u pojedinoj od pomenutih međunarodnih organizacija nije razmišljalo. Ovde treba pomenuti ostatake pesticida. Oni su kao problem istaknuti, pa je zatraženo da se formira grupa i u nju uključe svi oni koji mogu pomoći da se problem reši.

Na kraju treba dodati da je mišljenje stručnjaka iz svih združenih grupa da ni jedan problem ne može biti pravilno rešen ako nije zasnovan na proverenim podacima.

garantni rok i vek trajanja proizvoda

Milan BUCALO, dipl. pravnik

Garantni rok i vek trajanja proizvoda regulisani su Zakonom o standardizaciji («Službeni list SFRJ», br. 38/77).

Iako se radi o dva potpuno različita instituta, čija je svrha i namena sasvim različita, činjenica je da ima ne malo slučajeva da se oni u praksi dovode u međusobnu vezu, pa čak i identifikuju.

Pogledajmo, zbog toga, kako su ovi pojmovi regulisani u Zakonu o standardizaciji i kakvo je njihovo mesto u praktičnom životu.

Najpre o garantnom roku.

Prema odredbama Zakona o standardizaciji, garantni rok je minimalno vreme, propisano od strane nadležnog državnog organa, u kome određeni proizvod treba da ispravno funkcioniše ako kupac primenjuje uputstva za rukovanje tim proizvodom.

Za ispravno funkcionisanje određenog proizvoda u garantnom roku, garantuje izdavalac garantnog lista, u kom cilju je obavezan:

- da obezbedi servisno održavanje i potrebne rezervne delove za proizvod u garantnom roku;
- da u garantnom roku o svom trošku — što uključuje i troškove prevoza, odnosno prenosa proizvoda — obezbedi otklanjanje kvarova i nedostataka proizvoda, odnosno da na zahtev kupca neispravan proizvod zameni novim proizvodom ako opravku ne izvrši u određenom roku.

Treba napomenuti da garantni list izdaje organizacija udruženog rada koja je proizvela proizvod, a za uvezene proizvode — uvoznik, odnosno zastupnik strane firme pri prodaji robe sa konsignacionog skladišta.

U vezi sa garantnim rokom i obavezama izdavaoca garantnog lista koje su napred iznete, postavlja se pitanje kakva je obaveza prodavca na malo u pogledu proizvoda koji je pod garancijom. Mora se, naime, istaći da u ovom pogledu ima u praksi različitih tumačenja, pa i pogrešne primene odredbe člana 50. Zakona o standardizaciji, koje nepotrebno stvaraju teškoće organizacijama u-

druženog rada u prometu proizvoda koji se nalaze pod obaveznom garancijom.

Naime, odredbom člana 50. pomenutog Zakona obavezna je organizacija udruženog rada koja je prodala proizvod na malo, a koji je pod obaveznom garancijom. . . »da, na zahtev kupca, u garantnom roku obezbedi otklanjanje kvarova i nedostataka proizvoda i servisno održavanje proizvoda, pod uslovima iz garantnog lista, ako to nije učinio izdavalac garantnog lista u mestu prodaje proizvoda (podvukao: M. B.)«.

Iz ovakve zakonske formulacije, pojedini inspekcijски organi zaključuju da je organizacija udruženog rada, koja je proizvod pod garancijom prodala na malo, dužna da obezbedi servisno održavanje takvog proizvoda u mestu njegove prodaje, ako to nije učinio izdavalac garantnog lista u tom mestu. Iz konteksta ostalih zakonskih odredaba koje se odnose na ovu materiju, do ovakvog zaključka, nije moguće doći. Pre svega, Zakon o standardizaciji izričito obavezuje jedino izdavaoca garantnog lista da proizvod koji je pod garancijom snabde, pored ostalog, i — spisnom ovlašćenih servisa. Prema tome, jedino na izdavaocu garantnog lista stoji zakonska obaveza organizovanja ovlašćenih servisa i servisno održavanje proizvoda pod garancijom. S druge strane, iz Zakona o standardizaciji ne proizilazi da se ovlašćeni servisi moraju organizovati u svakom mestu gde se proizvod pod garancijom prodaje na malo. U prilog ovakvom shvatanju ide i zakonska obaveza izdavaoca garantnog lista da o svom trošku, koji uključuje i troškove prevoza, odnosno prenosa proizvoda, obezbedi otklanjanje kvarova i nedostataka proizvoda u garantnom roku. Najzad, ako se ovo pitanje posmatra i sa praktične tačke gledišta, takođe se ne može doći do zaključka da ovlašćeni servisi moraju biti organizovani u svakom mestu prodaje na malo proizvoda pod garancijom. Naime, ako se ima u vidu da ovlašćeni servisi moraju imati specijalizovane stručne kadrove i odgovarajuću opremu, onda se moraju — ako se pođe od shvatanja da u sva-

kom mestu prodaje proizvoda pod garancijom mora postojati i ovlašćeni servis — postaviti i sledeća pitanja: kako doći do tolikog broja specijalizovanih stručnih kadrova i kako bi se takvi servisi ponašali sa ekonomske tačke gledišta?

Kakva je, onda — u smislu odredbe člana 50. Zakona o standardizaciji — obaveza organizacije udruženog rada, koja je proizvod pod garancijom prodala na malo?

Organizacija udruženog rada, koja je proizvod pod garancijom prodala na malo, obavezna je da, na zahtev kupca, preduzme sve potrebne radnje da bi se — pod uslovima iz garantnog lista — otklonili kvarovi i nedostaci na proizvodu i obezbedilo njegovo servisno održavanje. To, pored ostalog, znači i prevoz, odnosno prenos takvog proizvoda od kupca do ovlašćenog servisa, bez obzira na to gde se ovlašćeni servis nalazi. Razume se da troškovi prevoza, odnosno prenosa proizvoda, ne padaju na teret kupca.

Ako, međutim, u mestu prodaje na malo, postoji ovlašćeni servis, onda će se kupac obratiti direktno tom servisu, a ne prodavcu proizvoda.

Treba, takođe, napomenuti da su propisani garantni rokovi, u stvari minimalni rokovi, što znači da izdavalac garantnog lista može odrediti i duži garantni rok. Razume se da su, u takvom slučaju, obaveze izdavaoca garantnog lista identične i za tako određeni duži garantni rok, kao i za propisani garantni rok.

Za razliku od garantnog roka, koji se za određene proizvode utvrđuje propisom nadležnog državnog organa, vek trajanja proizvoda utvrđuje proizvođač.

Vek trajanja proizvoda je ono vreme koje je predvideo sam proizvođač da će njegov proizvod trajati pod normalnim uslovima upotrebe i uz primenjivanje datih uputstava za rukovanje i to počev od dana prodaje takvog proizvoda na malo, a za proizvode za koje je obavezna garancija — počev od dana isteka garantnog roka.

Vek trajanja proizvoda se utvrđuje za industrijske proizvode trajnije upotrebe, ako je ta upotreba uslovljena posebnim tehničkim svojstvima i načinom korišćenja i održavanja proizvoda.

U vreme veka trajanja proizvoda, moraju se za taj proizvod obezbediti servisne usluge i rezervni delovi.

Servisne usluge i rezervne delove dužna je da obezbedi organizacija udruženog rada koja je proizvela proizvod, a za uvezene proizvode — uvoznik, odnosno zastupnik strane firme.

Za razliku od garantnog roka, za vreme veka trajanja proizvoda, po isteku garantnog roka, troškovi servisnog održavanja i vrednost rezervnih delova, padaju na teret kupca.

Najzad, Zakon o standardizaciji (Član 95) je obavezao organizacije udruženog rada da za određene proizvode (član 51), utvrde vek trajanja i to u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu pomenutog Zakona, odnosno do 29. avgusta 1978. godine.

objavljeni jugoslovenski standardi

Službeni list SFRJ br. 38 od 29. VII 77.

JUS D.E1.010	—	Veza drveta. Zupčasti spoj za nastavljajanje po dužini	—	17.—
JUS D.E1.011	—	Građevinska stolarija od drveta. Kvalitet materijala	—	14.—
JUS D.E1.020	—	Građevinska stolarija. Unutrašnja vrata. Opšti uslovi	—	23.—
JUS D.E1.100	—	„ Spoljni prozori i vrata. Opšti uslovi	— — —	29.—
JUS D.E8.193	—	„ Spoljni prozori i balkonska vrata. Zahtevi u pogledu propustljivosti	— — — — —	14.—
JUS D.E8.235	—	„ Spoljni prozori i balkonska vrata. Metode ispitivanja propustljivosti vazduha i vode	— — — —	14.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 15. septembra 1977. godine, osim jugoslovenskih standarda JUS D.E8.193 i 235, koji stupaju na snagu godinu dana kasnije.

JUS H.B8.320	—	Ispitivanje tehničkog natrijum-silikata i kalijum-silikata. Određivanje sadržaja sulfata. Gravimetrijska metoda	—	14.—
--------------	---	---	---	------

Navedeni standard obavezan je i stupa na snagu 1. oktobra 1977. godine.

JUS B.G8.355	—	Cinkov koncentrat. Metode hemijskih ispitivanja		
		Određivanje olova	— — — — —	10.—
JUS B.G8.356	—	„ Određivanje bakra	— — — — —	10.—
JUS B.G8.057	—	„ Određivanje kalaja	— — — — —	10.—
JUS B.G8.358	—	„ Određivanje nikla	— — — — —	17.—
JUS B.G8.360	—	„ Određivanje srebra i zlata	— — — — —	17.—
JUS B.G8.361	—	„ Određivanje ukupnog sumpora	— — — — —	10.—
JUS B.G8.362	—	„ Određivanje silicijum-oksida	— — — — —	10.—
JUS B.G8.363	—	„ Određivanje kalcijum-oksida	— — — — —	10.—
JUS B.G8.364	—	„ Određivanje magnezijum-oksida	— — — — —	10.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 15. oktobra 1977.

Službeni list SFRJ br. 46/77 od 16. septembra 1977.

JUS D.E2.075	—	Nameštaj. Kontrola kvaliteta površina prevučениh lakom ili drugim premazom	— — — — —	10.—
JUS D.E2.076	—	„ Kontrola kvaliteta	— — — — —	32.—
JUS D.E2.077	—	Nameštaj za odlaganje. Određivanje krutosti	— — —	14.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 24. septembra 1977.

Službeni list SFRJ br. 52/77 od 28. oktobra 1977.

JUS K.D3.110	—	Razvrtači, Razvrtači od brzoreznog čelika sa drškom. Tehnički uslovi za izradu i isporuku	— — — — —	38.—
JUS K.D3.121	—	„ Ručni razvrtači	— — — — —	17.—
JUS K.D3.130	—	„ Mašinski razvrtači sa valjkastom drškom, sa vratom	— — — — —	14.—
JUS K.D3.131	—	„ Mašinski razvrtači sa valjkastom drškom	— — — — —	14.—
JUS K.D3.132	—	„ Mašinski razvrtači sa Morze-koničnom drškom	— — — — —	17.—

JUS K.D3.201 — „ Mašinski razvrtači za obradu rupa za zakovice, sa Morze- koničnom drškom — — — — — 14.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 1. novembra 1977.

JUS C.A1.179 — Metode za ispitivanje hemijskog sastava bakra i bakarnih legura. Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja aluminijuma u bakru i bakarnim legurama — — — 10.

JUS C.A1.600 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja hroma u legurama bakar-hrom (0,4 do 1,0% Cr) — — — 10.—

JUS C.A1.601 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja hroma u legurama bakar-hrom (0,3 do 0,15% Cr) — — — 10.—

JUS C.A1.602 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja cirkonijuma u legurama bakar-cirkonijum — — — 10.—

JUS C.A1.603 — „ Turbidimetrijsko određivanje sadržaja srebra u bakru i bakarnim legurama — — — — — 10.—

JUS G.A1.604 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja bizmuta u bakru i bakarnim legurama — — — — — 10.—

JUS C.A1.605 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja gvožđa u bakru i bakarnim legurama (metoda sa tiocijanatom.) — — — — — 10.—

JUS C.A1.606 — „ Spektrofotometrijsko određivanje sadržaja gvožđa u bakru i bakarnim legurama, bez elektroličkog odvajanja bakra i olova (metoda sa sulfosalicilnom kiselinom) — — — — — 10.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 1. novembra 1977.

JUS C.T7.311 — Zaštita od korozije
Reaktivno osnovno premazno sredstvo (Wash-primer) — — — — — 14.—

JUS C.T7.322 — „ Osnovno premazno sredstvo sa cink-hromatom — — — — — 14.—

JUS C.T7.325 — „ Osnovno premazno sredstvo sa cinkom u prahu — — — — — 14.—

JUS C.T7.326 — „ Alkidni minijum, I premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.327 — „ Alkidni minijum, II premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.328 — „ Uljani minijum, I premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.329 — „ Uljani minijum, II premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.342 — „ Alkidno premazno sredstvo. I pokrivni premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.374 — „ Uljani premaz sa oksidom gvožđa. II pokrivni premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.371 — „ Alkidni premaz, II pokrivni premaz — — — — — 14.—

JUS C.T7.374 — „ Uljni premaz sa oksidom gvožđa. II pokriv. premaz — — — — — 14.—

JUS N.E5.520 — Visokonaponski topljivi osigurači za nazivne napone 3,6 do 38 kV. Jednopolne osnove. Osnovne mere — — — — — 10.—

JUS N.E5.521 — „ Topljivi umeci. Osnovne mere — — — — — 10.—

JUS D.B9.020 — Drveni ugaj — — — — — 20.—

JUS C.A1.40 — Metode za ispitivanje hemijskog sastava ferolegura. Uzimanje i pripremanje uzoraka. Opšta pravila — — — — — 26.—

JUS C.A1.510 — „ Kulometrijsko određivanje sadržaja ugljenika — — — — — 20.—

JUS C.A5.021 — Ispitivanje korozije
Ispitivanje postojanosti metalnih predmeta i metalnih prevlaka u atmosferi vlažne vodene pare — — — — — 14.—

JUS C.A5.022 — „ Ispitivanje postojanosti metalnih predmeta i metalnih i nemetalnih prevlaka u atmosferi vlažne vodene pare — — — — — 14.—
ne pare koja sadrži sumpor-dioksid — — — — — 14.—

<i>JUS M.Z2.026</i>	—	Limenke za konzerviranje hrane. Definicije	— — —	29.—
<i>JUS M.N0.200</i>	—	Drumska vozila		
		Zaštita putničkih vozila od lakših udara	— —	17.—
<i>JUS M.N0.302</i>	—	„ Uređaj za merenje opaciteta izduvnih gasova dizel-motora u radu na ustaljenom režimu	— —	80.—
<i>JUS M.N0.401</i>	—	„ Merenje unutrašnje buke	— — — — —	20.—
Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 15. novembra 1977.				
<i>JUS M.N5.410</i>	—	„ Merenje i ispitivanje isturenih delova u unutrašnjosti putničkih vozila	— — — — —	14.—
<i>JUS M.D2.081</i>	—	Kontinuirani transport. Laki pokretni i prenosni transporteri s trakom. Osnovne karakteristike	— —	14.—
<i>JUS M.D2.152.</i>	—	„ Cevovodi za pneumatski transport. Spojna kolona		14.—
<i>JUS F.A0.012</i>	—	Tekstilna vlakna. Nazivi i definicije	— — — — —	56.—
<i>JUS F.A0.013</i>	—	Tekstilna vlakna i pređa. Nazivi i definicije. Karakteristike		38.—
<i>JUS F.B1.062</i>	—	Modalna vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.063</i>	—	Acetatna i triacetatna vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.064</i>	—	Kupro - vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.101</i>	—	Poliamidna vlakna, sečena, tip 6.6, 6 i 11. Kvalitet	— — — — —	17.—
<i>JUS F.B1.121</i>	—	Poliestarska vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.141</i>	—	Polipropilenska vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.151</i>	—	Polivinilhloridna vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B2.072</i>	—	Poliakrilonitrilni konvertirani pranon (traka). Kvalitet	— — — — —	17.—
<i>JUS F.S2.054</i>	—	Ispitivanje tekstila. Ispitivanje skupljanja pri kivanju filament-pređe (Dipon-test)	— — — — —	14.—
<i>JUS F.S2.056</i>	—	„ Ispitivanje tvrdoće namotaja pređe	— — — — —	10.—
<i>JUS F.S2.057</i>	—	„ Određivanje broja grešaka na filament-pređi	— — — — —	14.—
<i>JUS F.S2.511</i>	—	„ Proveravanje kvaliteta sečenih hemijskih vlakana (prediva)	— — — — —	80.—
<i>JUS F.B1.061</i>	—	Viskozna vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B1.071</i>	—	Poliakrilonitrilna vlakna, sečena. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS F.B2.071</i>	—	Poliakrilonitrilni filament u obliku kabla. Kvalitet	— — — — —	14.—
<i>JUS B.G8.373</i>	—	Metode ispitivanja uglja i koksa. Granulometrijska analiza koksa krupnoće do 20 mm	— — — — —	14.—
<i>JUS M.A0.065</i>	—	Crteži u mašinstvu. Označavanje kvaliteta površina industrijskih proizvoda	— — — — —	32.—

Navedeni standardi obavezni su i stupaju na snagu 1. januara 1978.

primljena dokumentacija

Ovaj pregled sadrži predloge međunarodnog standarda, usvojene međunarodne standarde i drugu važniju dokumentaciju koju je Jugoslovenski zavod za standardizaciju primio od Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO) i Međunarodne elektrotehničke komisije (IEC).

Preporučuje se zainteresovanima da koriste ovu dokumentaciju uvidom u prostorijama Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju, ili putem izrade kopija, a po posebnom traženju, uz obavezu plaćanja troškova reprodukcije.

dokumentacija ISO

ISO/TC 1 — Navoji

Međunarodni standardi:

- br. 2901 »Metrički trapezni ISO navoj. Osnovni profil i profil maksimuma materijala«
- br. 2902 »Metrički trapezni ISO navoj. Opšti izgled«
- br. 2903 »Metrički trapezni ISO navoj. Tolerancije«
- br. 2904 »Metrički trapezni ISO navoj. Nazivne veličine«

Predlog međunarodnog standarda:

- br. 5408 »Navoji. Rečnik (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 2 — Vijci, navrtke i pribor

Međunarodni standardi:

- br. 4027 »Uvrtni vijci sa šestostranom rupom, sa koničnim završetkom«
- br. 4028 »Uvrtni vijci sa šestostranom rupom, sa cilindričnim završetkom«

ISO/TC 5 — Metalne cevi i fitinzi

Međunarodni standardi:

- br. 1127 »Cevi od nerđajućeg čelika. Dimenzije, tolerancije i mase po jedinici dužine«
- br. 1129 »Cevi za kotlove. Dimenzije, tolerancije i mase po jedinici dužine«
- br. 5252 »Čelične cevi. Sistemi tolerancija«

ISO/TC 6 — Papir, karton i celulozna pluta

Međunarodni standardi:

- br. 186 »Papir i karton. Uzimanje uzoraka za ispitivanje«
- br. 187 »Papir i karton. Metode klimatizacije uzoraka«

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 638 »Pulpa. Određivanje sadržaja suve materije«

- br. 4119 »Pulpa. Određivanje koncentracije materijala za preradu«

Uputstvo 17 »Papir, karton i pulpa«.

Međunarodna kombinacija aparature za ispitivanje. Nominacija i prihvatanje standardizujućih i ovlašćenih laboratorija« (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 8 — Brodogradnja

Međunarodni standardi:

- br. 3903 »Brodogradnja. Obični brodski pravougaoni prozori«
- br. 3948 »Brodogradnja. Unutrašnja plovidba. Sistemi za komprimovani vazduh. Granice pritiska«
- br. 4050 »Brodogradnja. Unutrašnja plovidba. Ankeri tipa »Rhine« i »Holl«
- br. 4051 »Brodogradnja. Unutrašnja plovidba. Servomotora. Vrednosti obrtnih momenata«.

Predlog međunarodnog standarda:

- br. 5894 »Brodogradnja. Orvori za ljude sa poklopcem na vijke« (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 17 — Čelik

Međunarodni standardi:

- br. 4998 »Pocinkovani limovi od niskougleničnih čelika«

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 657/XI »Toplovaljani čelični profil. Deo XI: Čelični. U nosači (metrička serija). Mere i karakteristike«
- br. 4971 »Toplovaljani čelični profil. Čelični I nosači (metrička serija). Mere i karakteristike s obzirom na ose«
- br. 5003 »Železnički gornji stroj. Šine od tehnički neobrađenih čelika. Tehnički uslovi za izradu i isporuku« (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC — 20 Aeronautika i kosmonautika

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 244 »Vazduhoplovi. Žica za plombiranje«
 br. 3174 »Vazduhoplovi. Spojevi za proveru hidra-
 uličnih vodova pomoću uređaja na zemlji«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 21 — Vatrogasna oprema

Međunarodni standardi:

- br. 3941 »Klasifikacija požara«

ISO/TC 22 — Drumska vozila

Međunarodni standardi:

- br. 4055 »Drumska vozila. Karavani i lake priko-
 ilce. Elektromagnetsko kočenje«
 br. 4086 »Drumska vozila. Vučni čep od 90 za polu-
 prikolice. Dimenzije«

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 512 »Drumska vozila. Uređaji za zvučne signa-
 le. Specifikacije«
 br. 4106 »Drumska vozila. Motocikli. Ispitivanje
 motora. Neto snaga«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 26 — Bakar i bakarne legure

Međunarodni standardi:

- br. 1338 »Livenje bakarne legure. Hemijski sastav
 i mehaničke karakteristike«
 br. 4746 »Bakar oslouođen kiseonika. Ispitivanje
 prijanjanja oksidnog filma«

ISO/TC 27 — Čvrsta mineralna goriva

Međunarodni standardi:

- br. 1170 »Obračun analiza uglja i koksa za razli-
 čite osnove«

ISO/TC 28 — Nafra i proizvodi prerade nafte

Međunarodni standardi:

- br. 3924 »Proizvodi nafte. Određivanje tako desti-
 lacije. Metoda gasne hromatografije«

ISO/TC 29 — Sitni alat

Međunarodni standardi:

- br. 839/II »Trnovi za glodala sa konusom 7/24.
 Deo II: Pribor«
 br. 3936 »Redukcione čaure sa poprečnim žljebom
 za vođenje, sa spoljnim i unutrašnjim ko-
 nusom 7/24. Dimenzije«
 br. 4208 »Izmenljive vodice za upuštače od 90°.
 Dimenzije«
 br. 5429 »Lamelasti diskovi za bušenje. Označava-
 nje i dimenzije«.

**ISO/TC 30 — Merenje protoka tečnosti u zatvore-
nim cevima**

Međunarodni standardi:

- br. 4006 »Merenje protoka tečnosti u zatvornim
 cevima. Rečnik i simboli«

- br. 4053/I »Merenje protoka gasa u zatvorenim ce-
 vima. Metode obeleživača. Deo I: Opšte«

ISO/TC 31 — Gume, naplaci i ventili

Predlog međunarodnog standarda:

- br. 3324/II »Pneumatici i naplaci za vazduhoplove.
 Deo II: eMtode ispitivanja avionskih pne-
 umatika«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 33 — Vatrostalni materijal

Predlog međunarodnog standarda:

- br. 5022 »Oblikovani vatrostalni materijal. Uzima-
 nje uzoraka i kontrola pri prijemu«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 34 — Poljoprivredni prehrambeni proizvodi

Međunarodni standardi:

- br. 520 »Žitarice i mahunjače. Određivanje mase
 1000 zrna«
 br. 605 »Mahunjače. Metode ispitivanja«
 br. 664 »Seme uljanih biljaka. Izdvajanje anali-
 tičkih uzoraka iz prosečnih uzoraka«
 br. 665 »Seme uljanih biljaka. Određivanje sadr-
 žaja vlage i ispitivanje materija«
 br. 735 »Uljane pogače od semena uljanih biljaka.
 Određivanje pepela nerastvorenog u hloro-
 vodoničnoj kiselini«
 br. 736 »Uljane pogače od uljanih biljaka. Odre-
 đivanje ekstrahovanog dela u dietiletru«
 br. 749 »Uljane pogače od uljanih biljaka. Odre-
 đivanje ukupnog pepela«
 br. 771 »Uljane pogače od semena uljanih biljaka.
 Određivanje sadržaja vode i ispitivanje
 materija«
 br. 1114 »Zrno kakoa. Ispitivanje presekom«
 br. 3720 »Crni čaj. Specifikacije«
 br. 3727 »Buter. Određivanje sadržaja vode, čvrs-
 tih nemasnih materija i masnih materija
 u jednoj probi«
 br. 3976 »Anhidrovana mlečna mast. Određivanje
 pefoksidne vrednosti (referentna metoda)
 br. 3983 »Žitarice i proizvodi od žitarica. Određi-
 vanje aktivnosti alfo amilaze. Kolorime-
 trijska metoda«

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 659 »Seme uljanih biljaka. Određivanje ekstra-
 ta n-heksana, zvanog »uljni ekstrakt«
 br. 734 »Uljane pogače od semena uljanih biljaka.
 Određivanje ekstrata n-heksana, zvanog
 »uljni ekstrakt«
 br. 3102.2 »Čaj. Priprema tečnosti za organoleptič-
 ka ispitivanja«
 br. 3631.2 »Citrus voće. Uputstvo za skladištenje«
 br. 4120 »Organoleptička ispitivanja. Metodologija.
 Triangularna ispitivanja«
 br. 4121 »Organoleptička ispitivanja. Metodologija.
 Ispitivanje označavanjem«
 br. 4125 »Suvo i sušeno voće. Definicije i nomen-
 klatura«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 38 — Tekstil

Međunarodni standardi:

- br. 2424 »Tekstilni podni pokrivači. Klasifikacija i terminologija«
 br. 3801 »Tekstil. Vunene tkanine. Određivanje mase po jedinici dužine i mase po jedinici površine«
 br. 5089 »Tekstil. Priprema laboratorijskih uzoraka i epruveta za hemijsku analizu«

ISO/TC 44 — Zavarivanje

Međunarodni standardi:

- br. 3821 »Zavarivanje. Creva za gasno zavarivanje i slične procese«
 br. 3879 »Zavareni spojevi. Preporučena praksa za ispitivanje pentracijom tečnosti«

Predlog međunarodnog standarda:

- br. 4136 »Sučeono zavareni spojevi na čeliku. Ispitivanje zatezanjem«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 45 — Guma i proizvodi od gume

Međunarodni standardi:

- br. 37 »Vulkanizirana guma. Određivanje zatezne čvrstoće«
 br. 125 »Guma. Prirodni lateks. Određivanje alkalnosti«
 br. 471 »Guma. Standardna atmosfera za kondicioniranje i ispitivanje uzoraka guma«
 br. 3858 »Čađ za gumarsku industriju. Određivanje propustljivosti svetlosti ekstrakta tolmeta. Brza metoda«
 br. 4674 »Tkanine obložene gumom ili plastičnim masama. Određivanje otpornosti prema cepanju«

ISO/TC 47 — Hemija

Međunarodni standardi:

- br. 900 »Aluminijumoksid za proizvodnju aluminijuma. Određivanje sadržaja titana. Fotometoda pomoću diantipirilmšana«
 br. 910 »Sumporna kiselina i oleum, tehnički. Određivanje ukupne alkalnosti i izračunavanje sadržaja slobodnog sumportrioksida u oleumu. Titrimetrijska metoda«
 br. 911 »Sumporna kiselina, tehnička. Izračunavanje koncentracije sumporne kiseline merenjem gustine«
 br. 913 »Sumporna kiselina i oleum tehnički. Određivanje pepela. Gravimetrijska metoda«
 br. 1592 »Urea, tehnička. Određivanje sadržaja ukupnog azota. Titrimetrijska metoda posle destilacije«

- br. 1593 »Urea, tehnička. Određivanje alkalnosti. Titrimetrijska metoda«
 br. 1594 »Urea, tehnička. Određivanje pepela«
 br. 1980 »Azotna kiselina, tehnička. Određivanje ukupne kiselosti. Titrimetrijska metoda«
 br. 1981 »Azotna kiselina, tehnička. Određivanje azotnih jedinjenja. Titrimetrijska metoda«
 br. 1983 »Azotna kiselina, tehnička. Određivanje sulfatnog pepela. Gravimetrijska metoda«
 br. 4274 »Urea, tehnička. Određivanje sadržaja biureta. Metoda atomske apsorpcije sa plamenom i fotometrijske apsorpcije«
 br. 4275 »Amonijumbikarbonat, tehnički (uključujući prehrambene proizvode. Određivanje sadržaja arsena. Fotometrijska metoda po moću sredbra dietilditiokarbonata«
 br. 4277 »Kriolit, prirodni i veštački. Konvencionalna ispitivanja za izračunavanje sadržaja slobodnih fluorida«
 br. 4278 »Natrijum fluorid, tehnički. Određivanje sadržaja karbonata. Gravimetrijska metoda«
 br. 4280 »Kriolit, prirodni i veštački i aluminijumfluorid, tehnički. Određivanje sadržaja sulfata. Gravimetrijska metoda pomoću barijum - sulfata«
 br. 5143 »Natrijumkarbonat, tehnički. Određivanje sadržaja sumpornih jedinjenja. Metoda redukcije i titrimetrije«

Predlozi međunarodnih standarda:

- br. 5791 »Amonijumnitrat, tehnički. Određivanje sadržaja vode. Metoda po Karl—Fišeru«
 br. 5931 »Sirovi koks i kalcinirani koks. Određivanje sadržaja ukupnog sumpora«
 br. 5936 »Kriolit, prirodni i veštački i aluminijumfluorit, tehnički. Određivanje sadržaja fosfora. Spektrofotometrijska metoda pomoću redukovano molibdofosfata«
 br. 5938 »Kriolit, prirodni i veštački i aluminijumfluorid, tehnički. Određivanje sadržaja sumpora metodom fluoresencije sa x-zracima«
 br. 5992 »Natrijumhidroksid, tehnički. Određivanje sadržaja žive. Fotometrijska metoda sa ditizonom«
 br. 5993 »Natrijumhidroksid, tehnički. Određivanje sadržaja žive. Atomska asorpciona spektrofotometrijska metoda bez plamena«
 br. 5994 »Natrijumsulfat, tehnički. Određivanje sadržaja kalcijuma. Metoda atomske apsorpcije sa plamenom«
 (Rok za primedbe 1978. 02. 01)

ISO/TC 48 — Laboratorijsko stakleno posuđe

Međunarodni standardi:

- br. 387 »Hidrometri. Principi konstrukcije i baždarenja«
 br. 4786 »Termometri sa zatvorenom skalom za podešavanje«

ISO/TC 59 — Zgradarstvo

Međunarodni standardi:

- br. 3571/I »Instalacije za liftove. Deo I: Stambene zgrade. Definicije, funkcionalne dimenzije i dimenzije modularne koordinacije«
 br. 3881 »Zgradarstvo. Modularna koordinacija. Stepenice i stepenišni otvori. Koordinirajuće dimenzije«

ISO/TC 61 — Plastične mase

Međunarodni standardi:

- br. 119 »Plastične mase. Fenol—formaldehidni odlivci. Određivanje slobodnog fenola«.
 br. 120 »Plastine mase. Fenolformaldehidni odlivci. Određivanje slobodnog amonijaka i amonijum jedinjenja«
 br. 800 »Plastične mase. Fenolni materijal za oblikovanje. Specifikacije«
 br. 1625 »Plastične mase. Vodene disperzije polimera. Određivanje ostatka na 150°C«
 br. 3344 »Proizvodi od staklenih tekstilnih vlakana. Određivanje sadržaja vlage«
 br. 4608 »Plastične mase. PVC—smole za opštu upotrebu. Određivanje apsorpcije omekšavača na hladno«
 br. 4610 »Plastične mase. Homopolimeri i kopolimeri vinilhlorida. Analiza prosejavanjem«

ISO/TC 79 — Laki metali i njihove legure

Međunarodni standardi:

- TR 3134/I »Laki metali i njihove legure. Termini i definicije. Deo I: Materijali«
 TR 3134/II »Laki metali i njihove legure. Termini i definicije. Deo II: Nekovani proizvodi«
 TR 3134/III »Laki metali i njihove legure. Termini i definicije. Deo III: Kovani proizvodi«
 TR 3134/IV Laki metali i njihove legure. Termini i definicije. Deo IV: Odlivci«
 br. 4058 »Magnezijum i njegove legure. Određivanje nikla. Fotometrijska metoda pomoću dimetilglioksima«

ISO/TC 85 — Nuklearna energija

Međunarodni standard:

- br. 3999 »Aparati za gama radiografiju«

ISO/TC 91 — Površinski aktivna sredstva

Međunarodni standardi:

- br. 894 »Površinski aktivna sredstva. Tehnički primarni natrijumalkilsulfonati. Metode analize«

- br. 1104 »Površinski aktivna sredstva. Tehnički natrijumalkilsulfonati (izuzev benzinskih derivata). Metoda analize«
 br. 4317 »Površinski aktivna sredstva. Određivanje sadržaja vode. Metoda po Karl - Fišeru«
 br. 4321 »Praškovi za pranje. Određivanje sadržaja aktivnog kiseonika. Titrimetrijska metoda«
 br. 4323 »Sapuni. Određivanje sadržaja hlora. Potenciometrijska metoda«
 br. 4324 »Površinski aktivna sredstva. Praškovi i granule. Merenje moći proticanja merenjem ugla«
 br. 4325 »Sapuni i deterdženti. Određivanje zabranjenih agenasa. Titrimetrijska metoda«

ISO/TC 93 — Skrob

Međunarodni standard:

- br. 3947 »Skrob. Određivanje ukupnog sadržaja masti«

ISO/TC 94 — Lična zaštitna sredstva

Međunarodni standard:

- br. 4007 »Lična zaštitna sredstva za oči. Rečnik«

ISO/TC 105 — Čelična žičana užad

Međunarodni standardi:

- br. 4345 »Čelična žičana užad. Tekstilna jezgra. Specifikacije«
 br. 4346 »Čelična žičana užad za opšte svrhe. Masti za podmazivanje. Osnovni zahtevi«

ISO/TC 106 — Materijal i proizvodi za zubarstvo

Međunarodni standardi:

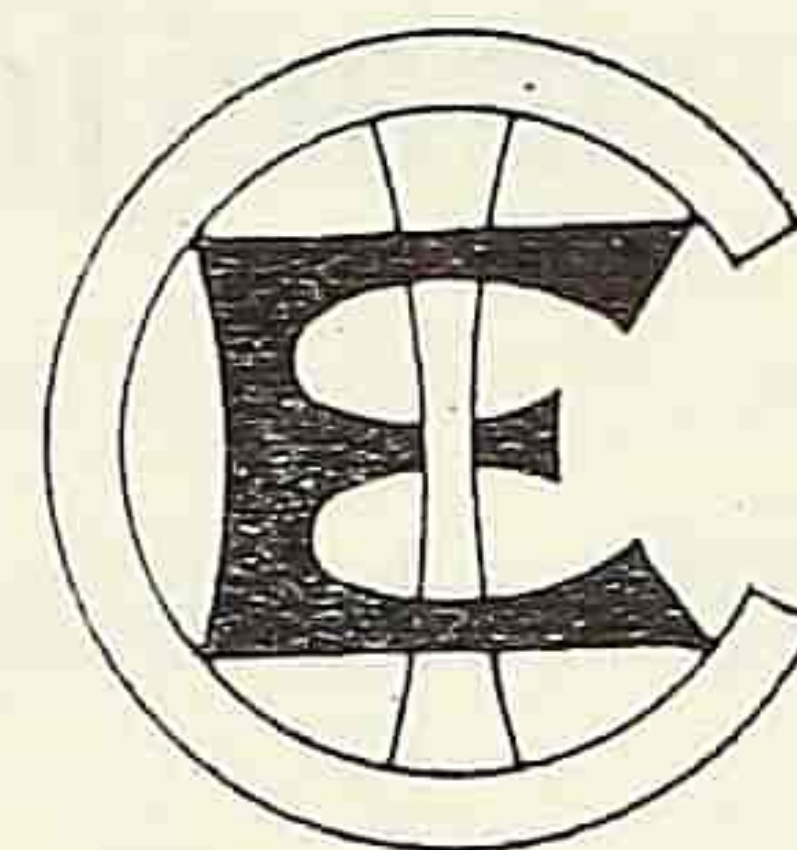
- br. 1942/I »Terminološki rečnik za zubarstvo. Lista 1: Osnovni termini«
 br. 1942/II »Terminološki rečnik za zubarstvo. Lista 2: Zubarski materijali«
 br. 1943/III »Terminološki rečnik za zubarstvo. Zubarski instrumenti«

ISO/TC 120 — Koža

Međunarodni standardi:

- br. 4044 Koža. Pripremanje uzoraka za hemijska ispitivanja«
 br. 4045 »Koža. Određivanje pH«
 br. 4047 »Koža. Određivanje ukupnog sulfatnog pepela i sulfatnog pepela u vodi nerastvorljivog«
 br. 4048 »Koža. Određivanje materija rastvorenih u dihlormetalu«

kalendar IEC-1978.

Komitet — potkomitet	Mesto zasedanja	Vreme zasedanja
SC 12A *	Nju Orleans	april 1978
SC 12G *	Nju Orleans	april 1978
SC 13B	Bugarska	jesen 1978
TC 16	Bugarska	jesen 1978
SC 17B	Bugarska	jesen 1978
TC 21	Poljska	jesen 1978
SC 21A	Poljska	jesen 1978
TC 22	Varšava	april 1978
SC 22B	Varšava	april 1978
SC 22D	Varšava	april 1978
SC 22F	Varšava	april 1978
TC 40	London	januar 1978
TC 42	Helsinki	april 1978
TC 44 *	Pariz	mart 1978
TC 45*	Nica	april 1978
SC 45A *	Nica	april 1978
SC 45B *	Nica	april 1978
TC 51	(odrediće se naknadno)	jesen 1978
TC 56 *	London	januar 1978
TC 60	Budimpešta	april 1978
SC 60A	Budimpešta	april 1978
SC 60B	Budimpešta	april 1978
SC 60C	Budimpešta	april 1978
TC 72	London	mart 1978
TC 74 *	Pariz	mart 1978
TC 78	Stokholm	septembar 1978
CISPR	(odrediće se naknadno)	jesen 1978

43. Generalna zasedanja IEC * održava se u Firenci, Italija od 19. do 30. juna 1978. god. sa sledećim TC, SC:

1 — 12B — 13 — 13A — 14D — 18 — 18A — 25 — 36 — 36A — 36B — 36C — 46 — 46B — 46C — 46D — 46E — 55 — 61 — 71, Savet i Akcioni komitet.

Zvezdicom * označena zasedanja su zvanično već utvrđena.

ISO informacije

međunarodna organizacija za standardizaciju ISO osniva tri nova tehnička komiteta

Savet ISO-a je doneo odluku da osnuje tri nova tehnička komiteta.

Dva od ta tri komiteta će se baviti izradom međunarodnih standarda iz oblasti: a) hirurških instrumenata, b) proteza i ortopedije (proteza je zamenjivanje delova ljudskog tela veštačkim sredstvima. Ortopedija se bavi očuvanjem i povraćanjem funkcija skeleta, zglobova i vezivnih delova).

Treći tehnički komitet će nastojati da dobije međunarodnu saglasnost u vezi sa karakteristikama kvaliteta i drugim normativnim zahtevima u vezi sa ribljim brašnom koje se upotrebljava u ishrani životinja.

ISO/TC 170 — Hirurški instrumenti

DIN — Nemačka institucija za standardizaciju, odnosno nemački komitet član ISO-a je dao inicijativu da se pristupi razmatranju pitanja standardizacije hirurških instrumenata i zadužen je da osigura sekretarijat novom komitetu.

DIN je istakao da je napredak moderne hirurgije imao za posledicu veću strogost u zahtevima u odnosu na hirurške instrumente. Ovi zahtevi su često bili različito definisani od strane korisnika, proizvođača, predstavnika proizvođača i zvaničnih institucija i isti su utvrđeni standardima i propisima koji su različiti u različitim zemljama.

ISO će biti dužan da obradi zahteve koji se odnose na upotrebu, tehničke metode ispitivanja i da da uputstva za izbor odgovarajućih materijala. Predložena oblast u okviru koje treba da radi ISO/TC 170 odnosi se na instrumente kao što su klješta za porođaj, skalpeli itd. U ovom poslu ISO će saradivati sa Svetskom zdravstvenom organizacijom koja već saraduje sa mnogim drugim tehničkim komitetima ISO-a.

ISO/TC 168 — Proteze i ortopedija

DIN je takođe prihvatio da obezbedi Sekretarijat komiteta koji će se baviti standardizacijom u oblasti proteza i ortopedije — komiteta koji se formira na predlog Danske nacionalne organizacije za standardizaciju (DS) odnosno njenog

nacionalnog komiteta — člana ISO-a. Tehničari proizvođači i zvanične instance koristiće postojeće međunarodne standarde koji se odnose na upotrebu i uzajamno izmenjivanje.

Na kraju treba istaći da su stvarni korisnici po prirodi stvari osobe sa amputiranim delovima tela i drugi unesrećeni iz celog sveta. Predviđeno je da će u ovom poslu ISO tesno saradivati sa odgovarajućim međunarodnim telima, bolje rečeno sa Međunarodnim društvom za proteze i orteze (ISPO).

ISO/TC 169 — Riblje brašno

Peru je glavni izvoznik ribljeg brašna u svetu, zbog čega je i opravdano što je predlog da se izrade međunarodni standardi za ovaj proizvod potekao od peruanskog komiteta — člana ISO-a tj. Instituta za tehnološka istraživanja koji između ostalog prihvatio da obezbedi Sekretarijat novom Komitetu.

Prema izveštaju pomenutog peruanskog Komiteta (ITINTEG) na Peru otpada momentalno više od polovine izvoza ovog proizvoda u svetu.

Riblje brašno se naširoko koristi za ishranu peradi i stoke.

Glavn kupci ribljeg brašna su:

- Zapadna Evropa sa 350.000 tona (u tom broju na Saveznu Republiku Nemačku otpada 150.000 tona)
- Istočna Evropa sa 400000 tona (tu na Poljsku otpada 100000 tona)
- Amerika sa 200.000 tona (na Sjedinjene Američke države otpada najveći deo a zatim dolaze KUBA i MEKSIKO)
- Azija sa 100.000 tona (u kojoj je najznačajnija u tom pogledu Narodna Republika Kina)
- Nacionalna peruanska organizacija za standardizaciju izjavljuje da je neophodno doneti međunarodne standarde u ovoj oblasti kako bi se unapredilo komercijalno iskorišćenje ovog proizvoda.

Predlog programa rada ISO/TC 169 sadrži karakteristike kvaliteta, način uzorkovanja, označavanja, vrste ambalaže i uskladištenja.

poruka prof. V. V. Bojcova,
predsednika međunarodne organizacije za standardizaciju ISO
u vezi sa svetskim danom standardizacije

1977. godina je jubilarna godina za Međunarodnu organizaciju za standardizaciju — pre 30 godina ova Organizacija je osnovana. U toku ovog relativno kratkog vremenskog perioda ISO je izrastao od jedne male ne mnogo poznate organizacije sa 26 zemalja članica u jednu pravu međunarodnu organizaciju sa svetskim ugledom i sa 83 zemlje članice. Ova organizacija doprinosi u velikoj meri razvoju međunarodne privredno tehničke i naučne saradnje. Opseg aktivnosti ove organizacije se ne može zamisliti. Više od 1700 tehničkih tela aktivno učestvuje sa više od 100.000 stručnjaka iz različitih zemalja sveta, u radu ISO-a. Dosada je primljeno i objavljeno više od 3500 međunarodnih standarda koji pokrivaju različita polja ljudske aktivnosti — od standarda koji se odnose na sirovine do standarda koji se odnose na najsloženije tehničke nauke kao što su kompjuteri, vazduhoplovna tehnika, i sl. Pored toga, procenjujući rad ISO-a ne treba zaboraviti koliki posao stoji iza svakog objavljenog standarda. Prema gruboj proceni iznos troškova u vezi sa ISO delatnošću je 45 miliona fr. Činjenica da ISO saraduje sa više od 350 međunarodnih organizacija pokazuje od kakve je važnosti posao koji obavlja ova Organizacija.

Ubuduće neće biti moguće ni realno da jedna zemlja (čak i grupa zemalja) donosi svoje tehničke normative i tehničku regulativu a da pri tom ne bude upućena na ostali deo čovečanstva. Budućnost počiva na međunarodnim standardima.

Ovakva razmišljanja su inspirisala 1970. godine tadašnjeg predsednika ISO-a, Gospodina Faruk Sünter-a iz Turske, da predloži da se proslavlja jedanput godišnje Svetski dan standardizacije — i to 14. oktobra, datum prve konferencije Međunarodne organizacije za standardizaciju ISO. Prošle godine je preminuo gospodin Sünter i želeo bih da iskoristim ovu priliku i odam poštu gospodinu Sünter-u kao i svim njegovim kolegama osinvačima ovog značajnog dana za međunarodnu standardizaciju.

Može se reći da rad jednog tehničkog komiteta ISO-a predstavlja simbol miroljubive koegzistencije među stručnjacima iz različitih delova sveta koji zastupaju različite interese: vlada i država, industrije, međunarodnih organizacija, nauke, istraživačke delatnosti i potrošača.

Mnogo je toga ostalo što treba uraditi. Za međunarodnu standardizaciju do sada nije bilo problema u vezi sa iznalaženjem korisnih delatnosti, niti će ikada biti. Realni problemi su mogući samo kada je u pitanju brzina obavljanja poslova i izbor prioriteta. Svet čeka na naše rezultate i želi da brzo dođe do njih.

Svet postaje sve manji — postajemo bliži jedno drugome i taj sve više međuzavisan svet mostovima povezuju međunarodni standardi.

Neprekidnim, predanim naporima svih stručnjaka ISO porodice širom cele zemaljske kugle, ovi mostovi će ne samo voditi svet ka srećnijoj budućnosti nego igrati i ulogu stvaraoca uslova za trajan mir.

Neka Svetski dan standardizacije 1977. godine označi još jedan korak dalje za ovu specijalizovanu Međunarodnu organizaciju za standardizaciju i sve ono za šta se ona zalaže.

poruka prof. Noboru Takagi,
predsednika međunarodne elektrotehničke komisije
povodom svetskog dana standardizacije —
14. oktobar 1977.

Sa najvećim zadovoljstvom šaljem svim članicama širom sveta poruku Međunarodne elektrotehničke komisije povodom svetskog dana standardizacije.

Iako je odlična prilika da se na ovaj poseban dan kaže nekoliko reči o onima koji su aktivni u oblasti standardizacije, takođe je prikladno ukazati čast svim industrijskim, ekonomskim i društvenim krugovima, od kojih se standardizacija ne može izolovati ako se želi njen stvaran cilj.

Zahvaljujući bliskoj saradnji sa industrijom IEC je ostvario rezultate sa kojima danas raspolaže. Sada postoji oko 20.000 strana IEC standarda na svim službenim jezicima Komisije, i to je najveća zbirka međunarodnih standarda koja danas postoji u svetu. Po obimu je jednaka zbirci nacionalnih standarda koji su potrebni jednoj industrijskoj zemlji u oblasti elektrotehnike. Ova zbirka nije sastavljena od neusklađenog skupa standarda koji su usklađeni sa ciljevima određenog koordiniranog sistema. IEC standardi daju vladama efektivnu osnovu za odstranjivanje tehničkih barijera u trgovini i oni su jednako korisni u zemljama koje sprovode programe elektrifikacije i industrijskog razvoja.

Ma koliko da smo zadovoljni ovom situacijom, ne treba zaboraviti da je ogroman posao tek pred nama u produbljivanju postojećih standarda sa ciljem da se što direktnije koriste u svim zemljama i koji bi odgovarali novom tehnološkom unapređenju. U izvršavanju ovog zadatka najveću pažnju treba posvetiti porastu postojećih ekonomskih faktora i ograničenju koje je u vezi sa raspoloživim sredstvima. Ovo će iziskivati da se napravi izbor a vrlo često će zahtevati i žrtve. IEC stalno prilagođava svoju strukturu i metode rada da bi udovoljio ovim zahtevima.

Uspeh ovog poduhvata zavisice od svih nas, standardizera širom sveta, i od vaših sopstvenih uspeha u ostvarivanju saradnje inženjera i stručnjaka iz svih krugova koji se bave električnom i elektronskom opremom bilo da su proizvođači ili korisnici. Svima vama, upućujem iskrenu zahvalnost i dobre želje.

pregled primljenih važnijih inostranih standarda

Ova rubrika obuhvata pregled važnijih inostranih standarda primljenih u standardoteci Jugoslovenskog zavoda za standardizaciju. Stručnjaci, zainteresovane ustanove i preduzeća mogu da koriste ove standarde u samoj standardizaciji Zavoda ili da izvrše nabavku. Za sva obaveštenja obratiti se Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju — Standardoteka, Beograd, Slobodana Penezića — Krcuna br. 35.

BS — Velika Britanija
ČSN — Čehoslovačka
DIN — Savezna Republika Nemačka
ÖNORM — Austrija
PN — Poljska

DK 025.45:73/76

BS 1000 (73/76) : 1977 Universal Decimal Classification. UDC 73/76 Various arts and crafts

DK 532.081

ÖNORM M 2000/77 Hydraulik und Pneumatik. Größen und Einheiten

DK 534.612:534.835.46

ÖNORM S 5036/77 Bestimmung der Schalleistung von Schallquellen. Verfahren am Einsatzort

DK 542.2:678.5+542.3:531.732

BS 5404 : Part 2 : 1977 Plastics laboratory ware. Part 2. Graduated measuring cylinders

DK 614.894:628.511

ČSN 83 1311/76 Filtračni respiratory proti obtežujicim prachom

DK 62-50.:006.72

ÖNORM M 5950/77 Richtlinien für die Planung und Ausführung von Regeleinrichtungen

DK 621.37/39:621.317.727.2

BS CECC 41000 : 1977 Harmonized system of quality assessment for electronic components: Generic specification for potentiometers

DK 621.642-98.001.24

ÖNORM M 7301 (Beiblatt 1) 1977 Näherungsweise Ermittlung eines Verstärkungsquerschnittes von Ausschnitten in Wandungen von Druckgefäßen oder Druckbehältern

DK 621.643.23 669.14.462

ČSN 42 0142/1976 Trubky ocelove svarovane presne a zavitove. Technicke dodaci pred pisy

DK 621.643.414.062/.063-034.14

DIN 2987. Teil 1/1977 Stahlfittings mit Gewinde. Kreuz, T, Winkel

DIN 2987. Teil 2/1977

„ T, Winkel reduziert

DK 621.643.414.065-034.14

DIN 2988/1977 „ Absatzmuffen

DK 621.751:62-229.4:62-431

BS 3731 : 1977 Metric vee blocks

DK 621.753.1:744.43

ÖNORM A 6065 Teil 4/1977 Form-und Lagetoleranzen. Maximum-Material-Prinzip

DK 621.753.3:531.711.52

DIN 2275/1977 Fühlerlehren

- DK 621.753.3:621.95.08
DIN 2248. Teil 1/1977 Gutlehenkörper für Bohrungen von 1 bis „ 40 mm Nenndurchmesser
- DIN 2248. Teil 2 1977** „ für Bohrungen über 40 bis 120 mm Nenndurchmesser
- DK 621.753.3:629.11.012.61
DIN 7839/1977 Felgenmessbänder. Kugelmessbänder
- DK 621.798.142:676.6:621.798.3
ČSN 77 0190/1977 Zásady pro balení do nevrátných lepenkových beden
- DK 621.855:672.65
DIN 8195/1977 Rollenketten, Kettenräder. Auswahl von Kettentrieben
- DK 621.86/.87:066.77
ÖNORM M 9600 Teil 1/77 Krane und Windwerke. Bauvorschriften
- DK 621.869.888:629.114.3/.4
ÖNORM V 5700/1977 Wechsellaufbauten für Lastkraftwagen und Anhänger. Anschlussmasse und Zentriereinrichtungen
- DK 621.876.32
ČSN 27 4802/1976 Pohyblivé schody. Zrizování, montáž, zkoušení, provoz a udržba
- DK 621.882.2.092.3
ÖNORM M 1804/1977 Gewindeenden, Schraubenüberstände für Metrische ISO — Gewinde nach ÖNORM M 1500
- DK 621.882.39:621.882.55
DIN 986/1977 Sechskant-Hutmuttern, selbstsichernd
- DK 621.886.645/.646
ÖNORM M 5462/1977 Keile und Keilnuten. Einlege- und Treibkeile
- DK 621.886.647
ÖNORM M 5463/1977 „ Nasenkeile
- DK 624.014.2:624.04
ČSN 73 1401/1976 Navrhování ocelových konstrukcí
- DK 624.014.2.074.4
ÖNORM B 4650 Teil 4/1977 Stahlbau. Beulung von Kreiszyylinderchalen
- DK 626/627:001.4
DIN 4054/1977 Verkehrswasserbau. Begriffe
- DK 628.443.3:69.027.58
BS 1703 : 1977 Refuse chutes and hoppers
- DK 629.7:678.43/.44:621.796
3F 68 : 1977 Controlled storage of vulcanized rubbers for use in aerospace applications
- DK 629.921.1:621.921.34
ČSN 22 4103/1976 Diamantové pasty
- DK 637.512.7:543.257.1
PN-77/A-82058/77 Mieso i przetwory mienne. Oznaczenie pH
- DK 658.652:621.751:531.747.1
BS 939 : 1977 Engineers' squares (including cylindrical and block squares)
- DK 66,02:001,4
PN-76/C-01350 Procesy podstawowe in-Arkusz 001
Nazwy i ich symbole
- DK 66.076.5:621.642.17.02:621.772.4:656.562.6
BS 5430 : Part 1 : 1977 Periodic inspection, testing and maintenance of transportable gas containers (excluding dissolved acetylene containers).
Part 1. Seamless steel containers
- DK 66.076.51-777.1
ÖNORM M 7377/77 Kennzeichnung von nahtlosen. Stahlflaschen
- DK 661.666.4:678.046.2
620.1:543.73:546.22
DIN 53 584/1977 Prüfung von Russen. Bestimmung des Schwefelgehaltes
- DK 661.852.712
ČSN 65 3039 1977 Octan olovnatý technicky
- DK 663.5 663.83
ČSN 56 7005/1976 Lihoviny spoločná ustanovení

- DK 663.6.001.4:628.3/2:543.3
PN-76 C-04626 Woda i scieki. Oznaczenie zagniwalnosci i wzglednej trwalosci
- DK 663.6.001.4:628.312:543.39
PN-77/C-04615 — „ — Badania mikrobiologiczne. Oznaczenie autotroficznycy bakterii nitryfikujacych metoda hodowli na pozywkach plynnych
Arkusz 20
- DK 664.1.004.3/4
PN-77/A-7 4860 Cukier. Pakowanie, przechowywanie i transport
- DK 664.8.037.5:001.4
PN-77 A-94001 Mrozone wyroby kulinarne. Klasyfikacja, nazwy i okreslenia
- DK 666.185.4:691.61/6:001.4
PN-77 B-13080 Szklo budowlane. Nazwy i okreslenia
- DK 667.622.117.628:620.1
DIN 55970/1977 Pigmente. Basische Bleisilicochromat - Pigmente. Technische Lieferbedingungen
- DK 667.622.2:546.47
DIN 55 969 1977 „ Zinkstaub - Pigmente. Technische Lieferbedingungen
- DK 669.058.7:620.193
ÖNORM C 2501 1977 Metallische überzüge. Galvanische Verfahren
- DK 677.052.942:0014
BS 2794 : Part 1 : 1977 Textile machinery and accessories — Drafting equipment for preparation and spinning machinery. Part 1. Drafting arrangements for spinning machines — Terminology
- DK 677.057-2
DIN 64 913/1977 Leitwalzen. Hauptmaschine
- DK 677.64.677.017.82
ČSN 80 0846/1976 Plošne textilie. Stanoveni odolnosti na pristroji typu. Martindele
- DK 678.065:629..11.012.55
PN-77 C-94300 Ogumienie. Program badan, pobieranie probek oraz ocena wynikow badan opon
Arkusz 010
- DK 678.065:629.11.012.554
PN-77/C-94300 Ogumienie. Program badan, pobieranie probek oraz ocena wynikow badan ochraniaczy detek
Arkusz 012
- DK 678.4.017
PN-76/C-04289 Guma. Oznaczenie tlumienia wzglednego warunkach statycznych naprezen sciskajacych
- DK 678.743.22.01:543.722
PN-77/C-89291 Polichlorek winylu. Oznaczenie zawartosci substancji rozpuszczalnych w metanolu
Arkusz 28
- DK 681.846.7.083.82.001.4
ČSN 36 8433/1976 Magnetické hlavy pro zaznam zvuku. Mereni vlastnosti
- DK 683.33.078:629.12.04:69.028.1
DIN 81 313/1977 Chubb - Schlüssel, zu Türschlössern auf Schiffen
- DK 685.363:531.231:796.926
ÖNORM S 4023/1977 Alpinski. Masse und Trägheitsmoment. Labormessverfahren
- DK 685.363.22:001.4:796.926
ÖNORM S 4021 1977 — „ — Geometrie. Begriffe und Definitionen

DK 685.363.22:620.174:796.926

ÖNORM S 4022/1977

„ Elastische
Eigenschaften. Labor-
messverfahren

DK 685.363.6

ÖNORM S 4030

Teil 1/77

„ Bindungsbe-
festigungsbereich. Defi-
nitionen und Eigenscha-
ften

DK 687.021:006.78

BS 5511 : 1977

Size designation of slo-
thes — Definitions and
body measurement pro-
cedure

DK 691.165:69.024.158:699.82

PN-77/B-27617

Materialy izolacji prze-
ciwwilgociowej. Papa
asfaltowa (na tekturze)

41

428/1977

700025004, 11/12

СОБЛ

Na osnovu člana 337, tačka 1. Ustava, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije izdajem

U K A Z

O PROGLAŠENJU ZAKONA O STANDARDIZACIJI

Proglašava se Zakon o standardizaciji koji je usvojila Skupština SFRJ, na sednici Saveznog veća od jula 1977. godine

PR br. 620
19. jula 1977. godine

Predsednik
Skupštine SFRJ
Kiro Gligorov, s.r.

Predsednik Republike
Josip Broz Tito, s.r.

JUS